

AUSTRALIË ONTZET

AANVAL TER VERDEDIGING
MARINIERS IN DE VAL
HET EINDE VAN HET BEGIN
VOGEL GEVLOGEN
VRACHT VOOR DE RIMBOE
MOERASSEN EN MANGROVEN
KONVOOI NAAR DE AFGROND

36

De strijd om de hegemonie in het onmetelijke gebied van de Stille Oceaan was in de zomer van 1942 in een kritiek stadium gekomen. De Japanse aanvalskracht was, vooral na de zeeslagen die in het voorjaar hadden plaatsgevonden, niet onaanzienlijk verminderd; ook de Amerikanen waren evenwel niet tot acties van grote omvang in staat. De strijd zou zich in de volgende maanden toespitsen op twee belangrijke doelen. Voor de Japanners was het verbreken van de verbindingslijnen tussen de Verenigde Staten en Australië door acties op zee en aanvallen op Australisch gebied zelf de belangrijkste taak, waarvoor zij zich zagen gesteld. De Amerikanen moesten voorkomen dat Japan de bases voor deze activiteiten in handen kreeg of in handen hield. Daarnaast diende men zelf een strategische positie op te bouwen voor offensieve activiteiten in de verdere toekomst.

Een centrale plaats bleek plotseling te worden ingenomen door het eiland Guadalcanal, ten noordoosten van Australië. De Japanners, niet meer over vliegkampschepen beschikkend om de Amerikaanse verbindingen te bedreigen, gingen op Guadalcanal een vliegveld aanleggen — van deze basis uit zouden ze het hele gebied ten oosten en noordoosten van Australië kunnen controleren.

Begin augustus landden Amerikaanse mariniers op de kust van Guadalcanal. Meer dan drie maanden deden de Japanners verwoede pogingen om versterkingen aan te voeren en het eiland te ontzetten. Naast de in bijna onbeschrijflijke omstandigheden gevoerde heftige en wrede gevechten op het eiland zelf, voerden de marine en de luchtmacht voortdurend hevige strijd om de verbindingslijnen. In de loop van oktober werd de situatie zo kritiek, dat de aanvoer van versterkingen voor de Amerikanen de hoogste prioriteit kreeg, zelfs tegen eerder gemaakte afspraken met de bondgenoten in. Het grote keerpunt kwam medio november, toen de Japanse vloot zulke slagen te incasseren kreeg, dat men daarna geen ernstige pogingen meer kon ondernemen om het eiland te heroveren. De strijd te land vond evenwel nog bijna drie maanden voortgang voordat de laatste Japanners van Guadalcanal verdreven waren.

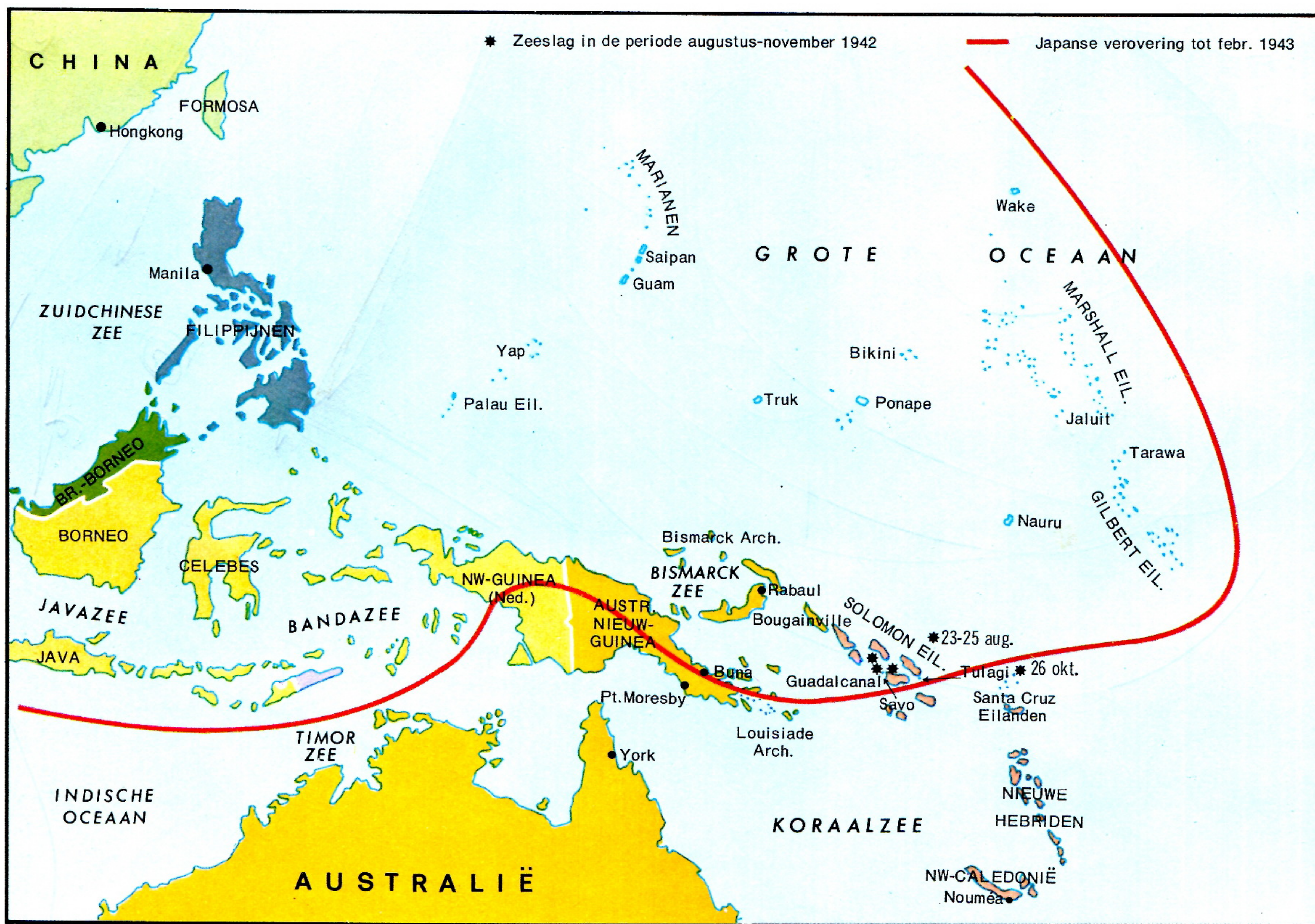
Een tweede belangrijk strijdtoneel, eveneens verband houdend met de Japanse aspiraties ten opzichte van Australië, werd gevormd door Nieuw-Guinea. Nederlandse schepen hadden een groot aandeel in de strijd om dit eiland, die van de zomer van 1942 tot de lente van 1943 in alle hevigheid werd gevoerd. Eerst de zeeslag in de Bismarckzee maakte een einde aan de Japanse plannen met betrekking tot Nieuw-Guinea. De bedreiging van Australië was voorgoed afgewend.

A.H.P.

DE LANDINGEN OP DE SOLOMON EILANDEN

AANVAL TER VERDEDIGING

F. C. VAN OOSTEN

Na de slag bij Midway (3—5 juni 1942) was het voor de Japanners duidelijk dat hun kansen op verdere expansie verkeken waren en dat zij zich gereed moesten maken voor de consolidatie van hun nieuwe rijk. Aan de andere kant waren de Amerikanen reeds bezig met het maken van plannen die deze consolidatie moesten verhinderen, het zogenaamde strategisch defensief. Het *Germany first*-principe legde de maritieme en militaire sterkte in het gebied van de Stille Oceaan wel bepaalde beperkingen op, maar toch waren de plannen die sinds februari 1942 werden uitgewerkt, gericht op een aanval op de Solomon Eilanden en een daaropvolgende opmars door deze eilandenketen.

Boven: het gebied waar de zo belangrijke verbindingslijn Amerika—Australië tegen elke prijs moest worden verdedigd.

Rechts: Amerikaanse mariniers bestormen het strand van Guadalcanal.

Eerst zouden de Santa Cruz Eilanden worden genomen, daarna Tulagi en het omliggende gebied, terwijl op het eiland Efate in de Nieuwe Hebriden een marine- en vliegbasis zou worden ingericht en bovendien een basis voor watervliegtuigen. De herovering van Tulagi, dat op 3 mei 1942 door de Japanners was bezet, was vooral van groot belang omdat het een bedreiging vormde voor de ver-

bindingen tussen Australië en de Verenigde Staten.

Onmiddellijk na de slag bij Midway stelde generaal MacArthur voor Rabaul te veroveren met een divisie die geoefend was in de amfibische oorlogvoering en begeleid zou worden door een maritieme strijdmacht, waarbij twee vliegveldschepen waren ingedeeld. King voelde echter niets voor dit plan. In de eerste plaats wilde hij de vliegveldschepen niet blootstellen aan eventuele lucht-aanvallen vanaf de Solomon Eilanden en voorts wilde hij deze schepen niet onder het commando van MacArthur plaatsen. Op 17 mei 1942 was vice-admiraal Robert L. Ghormley benoemd tot bevelhebber van de

South Pacific Force and Area, een onderdeel van de *Pacific Ocean Area* onder opperbevel van admiraal Nimitz. Zijn hoofdkwartier bevond zich eerst in Nouméa in Nieuw-Caledonië, maar werd spoedig overgebracht naar Auckland in Nieuw-Zeeland. Op 2 juli ontving Ghormley de orders voor de Operatie *Watchtower*, met als doel de verovering en bezetting van het gebied New Britain, New Ireland en Nieuw-Guinea, met inbegrip van Rabaul. De eerste taak was de verovering van de Santa Cruz Eilanden, Tulagi en de omliggende gebieden. Later zou blijken dat de Santa Cruz Eilanden niet zo'n beste basis vormden en ze zijn dan ook nooit doeltreffend bezet.

Drie dagen na ontvangst van de operatieorders voor *Watchtower* kwam er een bericht binnen van verkenningsvliegtuigen, die rapporteerden dat nabij Punt Lunga, op de noordkust van Guadalcanal, een vliegveld werd aangelegd. Dit tegenover Tulagi gelegen gebied was een van de weinige stukken land in de Solomon Archipel dat geschikt was voor de bouw van een vliegveld. Voor de geallieerden was het nu wel duidelijk dat Guadalcanal hun belangrijkste doel was geworden. Want als het nieuwe vliegveld eenmaal gereed was, zouden de Japanners verscheidene bases kunnen aanvallen en neutraliseren. In verband daarmee werd *Watchtower* gewijzigd. Omdat er bovendien snel gehan-

deld moest worden, kreeg Ghormley op 10 juli opdracht Tulagi en Guadalcanal te veroveren. Hij stelde de aanvalsdag vast, eerst op 4 en later op 7 augustus 1942. Guadalcanal is een van de Solomon Eilanden, een archipel die zich uitstrekt van de Bismarck Archipel tot aan de Santa Cruz Eilanden. Ten noordoosten van Nieuw-Guinea namen deze eilanden in 1942 een strategische positie in. Na Bougainville was Guadalcanal, met een oppervlakte van ongeveer 6600 km², het grootste eiland van deze bergachtige keten. Het was vochtig, warm en door oerwouden begroeid en werd, zoals alle eilanden uit de keten, hevig geteisterd door malaria. Geen van de Solomon Eilan-

Camera Press Ltd.

den vormde dan ook een plezierig gebied voor blanke kolonisten en slechts op enkele plaatsen waren kokosplantages aangelegd. Toen de oorlog uitbrak, telde Guadalcanal ongeveer negenduizend inwoners.

Nadat de Japanners in mei 1942 Tulagi hadden veroverd, hadden de geallieerden veel nut gehad van een instelling waarmee de Australiërs reeds vóór de oorlog waren gestart: de *coastwatchers* (kustwachters), die in de Bismarck Archipel en op de Solomon Eilanden kleine radiostations bemanden. Met behulp van de inheemse bevolking wisten deze mannen aan de geallieerden kostbare informatie door te geven over de Japanse bewegingen en versterkingen, maar vooral ook over

getijden, bodemgesteldheid, waterdiepten en andere zaken die bij een landing van belang waren en die voor het grootste deel onbekend waren, aangezien de Solomon Eilanden op vele plaatsen nog een witte plek op de kaart vormden. Bovendien hebben deze moedige mannen vele neergeschoten geallieerde vliegers in veiligheid weten te brengen.

De Amerikaanse troepen zouden op verschillende punten op de Solomon Eilanden aan land gaan. Sinds 1898, toen zij in de Spaans-Amerikaanse oorlog landden in Guantánamobaai, was dit de eerste amfibische actie van de Amerikanen.

Op 26 juli maakten de troepenkonvooien uit Nieuw-Zeeland en San Diego rendez-vous

op een punt ongeveer 400 mijl ten zuidoosten van de Fiji Eilanden. Vier dagen lang oefenden de manschappen op het eiland Koro, dat veel gelijkenis vertoont met Tulagi. Daarbij werd vooral aandacht besteed aan de verbindingen tussen schepen, vliegtuigen en de wal en aan de inleidende artilleriebombardementen door de schepen. Het resultaat van de oefeningen droeg bepaald niet bij tot de optimistische verwachtingen over de komende operaties en een van de waarnemers sprak zelfs over 'a complete bust'.

De aanvalsgroep van Ghormley bestond uit een amfibische strijdmacht onder bevel van schout-bij-nacht R. K. Turner, terwijl schout-bij-nacht L. Noyes een strijdmacht onder zijn

U.S. Marine Corps

SINAASAPPELS EN KOKOSPALMEN

Er smeulden branden op de kust van het eiland Guadalcanal toen we aan dek kwamen. Het waren geen grote branden met hoog oploeiende vlammen en we waren teleurgesteld. We hadden verwacht de wereld in brand te zien staan toen we uit de luikgaten opdoken. De beschieting had zwaar geleden. Onze armada, want iets dergelijks vonden we het wel, leek in staat om Guadalcanal naar de ondergang te schieten. Maar in de vroege ochtendschemer van de zevende augustus 1942 smeulden er maar een paar vuurtjes, als die op de vuilnisbelten van een stad, om ons pad, dat geschiedenis zou maken, te verlichten. We voelden ons misschien niet helemaal op ons gemak, maar bang waren we beslist niet. Ik was nog steeds boos over mijn schermutselingen met de hofmeester. Ik had me verlaat bij het nuttigen van mijn ontbijt, dat uit bonen bestond, en toen ik klaar was, had ik de matrozen, die razendsnel de kombuis waren gaan schoonmaken, opgemerkt. Misschien zou dit de scheepsoperatiekamer voor de gewonden aan land worden. De chef-hofmeester achter de uitgeef tafel was juist bezig om een krat sinaasappelen, die als een soort van laatste-gave-voor-de-slag aan de troepen waren uitgereikt, dicht te maken, toen ik me erheen haastte om de mijne op te eisen. Hij weigerde de krat weer open te maken. We stonden woedend tegen elkaar te schreeuwen. Ik wilde die sinaasappel hebben, meer nog dan generaal Vandegrift Guadalcanal. De matroos wilde hem niet aan me overhandigen en dreigde — o, toppunt van zinloosheid — me te rapporteren wegens insubordinatie. Mij te rapporteren! Mij, die op het punt stond onder de kokospalmen mijn bloed te vergieten! Ik wilde hem eigenlijk aan mijn bajonet rijgen, maar ik duwde hem opzij, greep mijn sinaasappel en vluchtte de ladder op naar mijn kameraden op het dek, terwijl de woedende kreten van de hofmeester achter me verflauwden. Door dit alles stond ik zelf net zo te smeulen als de lange golvende kustlijn van Guadalcanal, toen Old Gunny bulkte: 'Eerste peloton over de zijkant! Naar beneden langs de netten!'

(Uit: 'Met een helm als kussen', Robert Leckie, Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen 1963)

commando had die de nodige luchtsteun moest verlenen. Het algehele tactische commando over de expeditie was in handen van vice-admiraal F. J. Fletcher. De *Task Force* van Noyes bestond uit drie vliegkampschepen, het nieuwe slagschip 'North Carolina', zes kruisers, zeventien torpedobootjagers en vijf tankers: de amfibische strijdmacht uit drieëntwintig troepentransportschepen, die beschermd werden door vier kruisers en elf torpedobootjagers en door een scherm van vier kruisers en negen torpedobootjagers.

Eenmaal op weg van de Fiji Eilanden naar de Solomon Eilanden, zorgden nevel en zware buien ervoor dat de vloot niet door de Japan-

zonder slag of stoot. Op Tulagi, Florida Eiland, Gavutu en Tanambogo was de situatie echter ongunstiger. Wel lukte het de Amerikanen om nog voor het middaguur op Tulagi te landen, maar de Japanse tegenstand was zo hevig, dat het eiland diezelfde dag niet meer geheel veroverd kon worden. Gedurende de nacht voerden de Japanners vele tegenaanvallen uit, waarbij ze gesteund werden door lichte mortieren, granaatwerpers en machinegeweren. De meesten van hen sneuvelden bij deze aanvallen, die tot viermaal toe werden afgeslagen. Op 8 augustus werden de overlevenden overmeesterd. Op Gavutu boden de Japanners heviger tegenstand. Ze hadden zich verschanst in holen

Op 8 augustus arriveerden er versterkingen voor Gavutu, dat daarna geen probleem meer vormde. Tanambogo werd vervolgens door een Amerikaanse torpedobootjager gebombardeerd, waarna het niet lang meer duurde of ook dit eilandje viel in Amerikaanse handen. De verliezen aan Amerikaanse zijde bedroegen 108 gesneuvelden en 140 gewonden; het Japanse garnizoen werd vrijwel tot de laatste man vernietigd.

Hoewel de landingen op Guadalcanal dus zeer vlot waren verlopen, duurde de verovering van het vliegveld — dat door de Amerikanen *Henderson Field* werd gedoopt — iets langer dan men had gedacht. Het begin van de aanval verliep nogal stroef; er

U.S. Navy

ners werd verkend. Aan boord van de troepentransportschepen bevonden zich totaal ongeveer 19.500 man, onder commando van de generaal-majoor der mariniers, A. A. Vandegrift.

Op 7 augustus om 1.30 uur kreeg men Guadalcanal in zicht en bijna anderhalf uur later splitste het konvooi zich in tweeën. Eén deel zette koers naar Tulagi, de rest naar Punt Lunga. Volgens inlichtingen die men had ontvangen, waren in het gebied van Tulagi ongeveer 1850 Japanners gestationeerd en men schatte dat er ruim 5200 man op Guadalcanal lagen. De Amerikanen slaagden erin de vijand volkomen te verrassen.

De landingen op Guadalcanal verliepen

Links: Amerikaanse soldaten waden door hun kamp onder de kokospalmen van Guadalcanal.

Boven: het beroemde eiland Tulagi, waar rookkolommen opstijgen na een eerste aanval van Amerikaanse duikbommenwerpers.

en uitgegraven schuilplaatsen, die weinig te lijden hadden gehad van de voorafgaande beschietingen en bombardementen. De landingstroepen hadden het bijzonder zwaar te verduren en eerst na zware verliezen slaagden ze erin een voet aan de grond te krijgen. Het felst was de tegenstand op Tanambogo, waar de landingsboten tot zinken werden gebracht voor ze het strand hadden bereikt.

waren vertragingen en er kwamen tekortkomingen aan het licht. Het was nóg geluk dat de Japanners aanvankelijk in paniek waren gevlucht, want anders zouden ook de landingen op Guadalcanal een bloedige afloop hebben gehad. De verdedigers herstelden zich echter snel. Admiraal Mikawa in Rabaul nam meteen maatregelen en het gevolg was dat het zes maanden zou duren voor het gehele eiland in Amerikaanse handen was. Voorlopig echter hadden de Amerikanen hun doel bereikt; zij hadden de Japanners belet een basis in te richten van waaruit deze de verbindingslijnen tussen de Verenigde Staten en Australië zouden kunnen verbreken. Voorshands zou men hiermee genoeg moeten nemen.

DE JAPANSE AANVAL OP GUADALCANAL

MARINIERS IN DE VAL

WOLF KIELICH

De Japanners waren niet van plan het voorbeeld van de Australiërs te volgen, die in mei 1942 bij de nadering van een Japanse slagvloot de Solomon Eilanden zonder tegenstand hadden ontruimd. Terwijl het kleine garnizoen van Guadalcanal en de tweeduizend Japanse arbeiders die aan het vliegveld hadden gewerkt, zich terugtrokken in de rimboe, stegen van Rabaul en van bases in de noordelijke Solomon Eilanden reeds enkele uren na de Amerikaanse landing bommenwerpers en jagers op om de troepen op het strand en de transportschepen te bestoken. Bovendien bracht vice-admiraal Gunichi Mikawa, die zijn hoofdkwartier in Rabaul had, in aller ijel een eskader bijeen van vijf zware en twee lichte kruisers plus een torpedojager, waarmee hij omstreeks half vijf in de namiddag van 7 augustus koers zette naar Guadalcanal.

De bewegingen van dit eskader bleven niet onopgemerkt en schout-bij-nacht Turner begon zich ernstig ongerust te maken. De vrij krachtige Japanse luchtaanvallen op 7 en 8 augustus hadden admiraal Fletcher er reeds toe doen besluiten de kwetsbare vliegkampschepen verder naar het zuiden terug te trekken. Turner was dus zijn vliegtuigdekking kwijt en zag zich bovendien bedreigd door het naderende Japanse eskader. Hij vroeg en kreeg van Ghormley permissie om de transportvloot op 9 augustus terug te trekken, twee dagen eerder dan oorspronkelijk was gepland. Dat betekende dat maar een kwart van de voorraden en het oorlogsmateriaal voor Vandegrifts mariniers gelost zou kunnen worden.

In de buurt van het eiland Savo, dat voor de uiterste noordwestpunt van Guadalcanal ligt, lagen vier Amerikaanse en twee Australische zware kruisers op wacht. Turner ontbood de commandant van dit eskader en generaal Vandegrift in de nacht van 8 op 9 augustus voor een bespreking op zijn vlaggeschip 'McCawley'. De conferentie van de drie dodelijk vermoeide commandanten duurde tot even na middernacht, terwijl een zware tropische regenbui het zicht van de uitkijken op de schepen tot enkele honderden meters reduceerde. Geen van hen vermoedde dat het Japanse eskader, met een vaart van 26 knopen in kiellinie varende, reeds ter hoogte

van Savo was gearriveerd. De torpedobootjager 'Patterson' was de eerste die (om ongeveer kwart voor twee) alarm sloeg. Toen was het al te laat. Enkele seconden later troffen de eerste torpedo's de zware kruiser 'Canberra' en binnen zes minuten maakte de Japanners een drastisch einde aan het Amerikaans-Australische eskader. Vier kruisers werden tot zinken gebracht, één kruiser en een torpedobootjager zwaar beschadigd. Meer dan duizend geallieerde marinemannen verloren het leven. De Japanners bleven vrijwel geheel ongedeerd.

Gelukkig voor Vandegrift en zijn mariniers, besloot Mikawa na zijn formidabel succes onmiddellijk terug te trekken naar het noorden. Hij wist niet dat de Amerikaanse vliegkampschepen al geretireerd waren en wilde voor zonsopgang buiten het bereik van de Amerikaanse vliegtuigen zijn. Waren de Japanners nog enige uren voor de kust van Guadalcanal gebleven, dan hadden zij zonder moeite de hele transportvloot van Turner en alle op het strand gestapelde voorraden kunnen vernietigen en dat zou het einde hebben betekend van het Amerikaanse avontuur. Nu nam Turner haastig zijn kans waar en maakte in de vroege morgen van 9 augustus dat hij wegwam met zijn (slechts gedeeltelijk geloste) schepen.

Op het vochtig-hete, met ondoordringbaar oerwoud bedekte eiland bonden meer dan 16.000 nu geïsoleerde mariniers de strijd aan tegen malaria en dysenterie. Van de Japanners hadden ze voorlopig weinig last, maar ze begrepen dat dit niet lang zou duren. Hun rantsoenen werden gereduceerd tot twee kleine maaltijden per dag, die zelfs nog groten-deels waren samengesteld uit veroverde Japanse voorraden. Hun enige kans op redding was het door de Japanners bijna geheel voltooide vliegveld. Zij noemden het Henderson Field, naar een held uit de slag bij Midway, en er werd koortsachtig aan gewerkt. Toch duurde het nog tot 20 augustus voordat het eerste Amerikaanse eskader van negentien jagers en twaalf duikbommenwerpers op Henderson Field neerstreek, wild toegejuicht door Vandegrifts mannen, die onder de kokospalmen een krijgssans uitvoerden, sommigen met tranen in de ogen. Het was, zoals Vandegrift noteerde, 'een belangrijk keerpunt in de operatie'.

Maar de Japanners zaten ook niet stil. Generaal Harukichi Hyakutake, commandant van het 17e leger, kreeg opdracht Guadalcanal onmiddellijk te heroveren. Uit heel

Zuidoost-Azië liet hij troepen naar de Bismarck Archipel en de Solomon Eilanden komen: het Ichikibataljon, de ervaren Kawaguchibrigade, de elite-Sendaïdivisie en de 38e divisie, die een belangrijke rol had gespeeld bij de verovering van Nederlands-Indië. Overdag vormden de Amerikaanse vliegende fortten van de basis op Espiritu Santo een ernstige bedreiging voor de Japanse transporten, maar 's nachts konden de Japanners nagenoeg ongehinderd troepen, tanks en geschut op Guadalcanal aan land brengen. Op 20 augustus hadden zij hun oorspronkelijke strijdmacht van tweeduizend man bijna verdubbeld en om half twee in de morgen van 21 augustus opende het Ichikibataljon de eerste tegenaanval op de mariniers. In een luguber nachtgevecht langs de Tenarurivier, waarbij herhaaldelijk gebruik moest worden gemaakt van geweerkolven, kapmessen, bajonetten en samoeraizwaarden, leden de Japanners een gevoelige nederlaag. Het was duidelijk: generaal Hyakutake had de kracht van de Amerikaanse mariniers schromelijk onderschat. Op Rabaul belegde hij een spoedconferentie met admiraal Mikawa en de commandant van de 11e luchtvloot. Besloten werd tot een grote krachtsinspanning op 24 augustus. Dan zou een machtige Japanse vloot van drie vliegkampschepen, drie slagschepen, vijf kruisers, acht torpedobootjagers, een vliegdekschip en een groot aantal kleinere vaartuigen een troepen-transport van 1500 man naar Guadalcanal begeleiden. Ghormley, gewaarschuwd door Australische kustwachters en Amerikaanse verkenningsvliegtuigen, gaf Fletcher opdracht de Japanners tegemoet te stomen met drie vliegkampschepen, een slagschip, zeven kruisers en achttien torpedobootjagers.

Om vier uur 's middags startten de eerste Japanse vliegtuigen. Dat was het begin van de slag bij de oostelijke Solomon Eilanden, die opnieuw meer een luchtslag dan een zeeslag werd en die — hoewel de Amerikanen in de meerderheid waren — eindigde met een tactische overwinning voor de Japanners. Zij verloren slechts de 'Ryujo' en konden met hun andere schepen en het troepentransport veilig terugkeren naar hun bases. Daar stond tegenover dat het grote Amerikaanse vliegkampschip 'Enterprise' zo zwaar beschadigd was, dat het terug moest keren naar huis. Elf bommenwerpers van de 'Enterprise' kwamen de 'luchtmacht' van Guadalcanal versterken en toen zes dagen later een Japanse torpedo ook de 'Saratoga' tijdelijk buiten

Het nachtgevecht langs de rivier de Tenaru kostte bijna alle Japanse aanvallers het leven. Men had de gevechtskracht van de Amerikaanse mariniers deerlijk onderschat.

gevecht stelde, kwamen daar nog eens vierentwintig jagers bij. Op Henderson Field waren deze versterkingen maar al te welkom en een cynicus merkte op: 'Hoe meer vliegveldschepen er verloren gaan, hoe veiliger het wordt op Guadalcanal.'

Het was dank zij de luchtmacht op Henderson Field nu inderdaad mogelijk geworden het Amerikaanse bruggehoofd geleidelijk te versterken. Van groot belang was vooral de komst van een bataljon genie van de mariniers, de zogenaamde 'Seabees', die erin slaagden het vliegveld zodanig te verbeteren, dat ook zware bommenwerpers er na hevige slagregens veilig konden landen. Werden de Amerikaanse versterkingen steeds

U.S. Marine Corps

Japanners weer afdropen, het oerwoud in. Op de heuvelrug, die het doel van hun aanval was geweest en die door de Amerikanen voortaan 'Bloody Ridge' werd genoemd, lieten ze 600 doden achter. Honderden anderen stierven aan hun verwondingen tijdens de terugtocht door de rimboe. De mariniers telden slechts 40 doden en 103 gewonden.

De zege van de mariniers werd de volgende dag echter overschaduwd door zware verliezen van de marine. De Japanners hadden hun tactiek na de slag bij de oostelijke Solomon Eilanden gewijzigd en een groot aantal onderzeeboten in de wateren rond Guadalcanal geconcentreerd. In de middag van 15 september kregen ze hun kans, toen een

Associated Press

overdag aangevoerd, 's nachts opereerde in de wateren rond het eiland de 'Tokyo-Express', bestaande uit transportschepen en landingsvaartuigen van de Japanners, die bij het opkomen van de zon weer spoorloos waren verdwenen. Zo groeide de Japanse strijdmacht op Guadalcanal snel aan tot er op 11 september 9000 verse en goed uitgeruste troepen waren, waaronder de beroemde brigade van generaal Kawaguchi, de commandant van het eiland. Op 12 september opende deze brigade de aanval op de zuidelijke verdedigingslinie om Henderson Field. De mariniers stonden hier tegenover een tweevoudige overmacht en het duurde tot de vroege morgen van 14 september voordat de

Boven: als een eenzame receptionist wacht deze Amerikaanse soldaat achter zijn afweergeschut de Japanse bommenwerpers af om ze een warme ontvangst te bereiden.

Geheel boven: generaal Alexander Vandegrift, die met zijn mariniersdivisie de zware taak kreeg om Guadalcanal op de Japanners te veroveren en daar stand te houden.

Rechts: op 18 september 1942 slaagde een konvooi Amerikaanse transportschepen erin Guadalcanal te bereiken. Het voerde tanks, munitie, brandstof, voertuigen, geschut, voedsel en 4000 man van het versterkte zevende regiment mariniers aan.

sterk Amerikaans eskader een konvooi transportschepen naar het eiland escorteerde. Kort na elkaar werden het vliegveldschip 'Wasp' en de torpedootjager 'O'Brien' tot zinken gebracht en werd het splinternieuwe slagschip 'North Carolina' zwaar beschadigd. De Amerikanen hadden, nu de 'Saragota' en de 'Enterprise' in dok lagen, nog slechts één vliegveldschip in de Stille Oceaan, de 'Hornet'. En van hun nieuwe slagschepen hadden zij in dit gebied alleen nog de 'Washington' over. Het konvooi kon Guadalcanal niettemin ongedeerd bereiken en er op 18 september 4000 man van het versterkte 7e regiment mariniers aan land zetten, tezamen met een grote hoeveelheid oorlogs-

Mondadori

Boven: vooral dank zij de luchtsteun vanaf het vliegveld Henderson, konden de Amerikanen zich op het eiland Guadalcanal handhaven.

Links boven: het Amerikaanse vliegkampschip 'Hornet', dat tot zinken werd gebracht bij de Santa Cruz Eilanden.

Links: tijdens de gevechten op Guadalcanal werd het menselijk uithoudingsvermogen zwaar beproefd. Hier troost een marinier zijn kameraad, die het niet meer aankan.

materieel, zoals geschut, voertuigen, munitie, brandstof en voedsel.

De Japanners slaagden er echter op hun beurt in nagenoeg de volledige Sendaidivisie over te brengen, versterkt met tanks en enkele zware 150-mm-kanonnen, die gebruikt werden om het vliegveld te beschieten. De mariniers kregen het nu zwaarder te verduren dan ooit tevoren. Het Japanse opperbevel had 21 oktober vastgesteld als de dag waarop Guadalcanal heroverd moest worden, en vanaf 11 oktober werd Henderson Field nagenoeg dag en nacht gebombardeerd door vliegtuigen, de batterijen van de Sendaidivisie en door scheepsgeschut.

In de nacht van 11 op 12 oktober waren twee eskaders op weg naar Guadalcanal. Vanuit het noorden naderde een Japans eskader onder commando van schout-bij-nacht Ari-tomo Goto, dat bestond uit drie zware kruisers en twee torpedobootjagers. Goto had opdracht een nachtbombardement uit te voeren op Henderson Field en tevens een tweede Japans eskader te beschermen, bestaande uit twee vliegkampschepen en zes torpedobootjagers, dat versterkingen naar Guadalcanal bracht. Vanuit het zuiden naderde een Amerikaans eskader onder commando van schout-bij-nacht Norman Scott: twee zware kruisers, twee lichte kruisers en vijf torpedobootjagers. Scott moest op bevel van generaal Ghormley 'offensieve actie' voeren tegen alle Japanse schepen in de buurt, ter bescherming van een groot Amerikaans troepentransport (het 164e infanterieregiment van de Americal Divisie), dat van Nouméa op weg was naar Guadalcanal. Beide eskaders voeren in kiellinie en ontmoetten elkaar kort voor middernacht. Scott slaagde erin een manoeuvre uit te voeren waarvan elke marinecommandant droomt: hij kruiste de formatie van de vijand op de klassieke, maar zeer riskante *crossing the T*-manier, dat wil zeggen: loodrecht voor de

De Tenaru liep groen en giftig, als een serpent, door de met palmen begroeide kustvlakte. Het werd een rivier genoemd, maar het was geen rivier: zoals de meeste stromen in Oceanië was het een kreek, nog geen dertig meter breed. (...)

Onze sectie, bestaande uit twee groepen, nam ongeveer tweehonderdvijftig meter vanaf de landtong stroomopwaarts haar posities in. De Tenaru gaf onze linies aan. Aan onze kant strekten zich, tot aan de westelijke oever, de stellingen van de mariniers uit, aan de andere kant was een niemandsland van kokosbossen, waar een aanval op ons doorheen zou moeten. (...)

Toen de avond viel, voelden we ons onbeschut en onzeker in onze halfafgewerkte veldversterking. Maar omdat we de werkelijke oorlog, met zijn verraderlijke list van het plotselinge, niet kenden, konden we de voorboden ervan niet aanvoelen toen we boven op de zachte aardhopen zaten en de gloeiende eindjes van onze bittere Japanse sigaretten in onze holle handpalmen verborgen, stil rokend en zacht pratend. We voelden ons alleen niet op ons gemak door die sfeerverandering die elke avond kwam en bij het aanbreken van de dag weer verdween. Niemand ging naar bed. De sterren stonden aan de hemel en dat was voldoende om iedereen wakker te houden, onwillig om een heldere nacht te missen.

Plotseling verscheen er in de rivier, stroomopwaarts rechts van ons, een groter wordende rimpelende V. Hij leek gestadig stroomafwaarts te bewegen. Aan de punt van de V waren twee groenachtige lichten, rond en dicht bij elkaar, zichtbaar.

Jawgia schreeuwde en schoot er met zijn geweer op.

Rechts van ons weerklonk een fusillade van schoten. Ze kwamen van de gewerschutters van de G-compagnie, die ook op de V schoten. Nog meer kogels raakten het water. De V verdween.

De sterren verdwenen. De nacht werd donkerder. De mannen gingen hun slaapplaatsen opzoeken, wikkelden zich in hun poncho's en gingen een paar meter achter de schuttersputten op de grond liggen. Alleen Chuckler en ik bleven over om wacht te lopen.

Lichten, zwaaiende, hotsende lichten, als

lantaarns of als koplampen, flikkerden aan de overzijde van de rivier in de bossen. Daar een auto, dat was iets fantastisch, alsof we de volgende ochtend zouden ontwaken en een spoorwegstation aan de overkant van die stilstaande stroom zouden vinden. De kokosbossen waren niemandsland. De vijand had het recht daar te zijn, maar bij het gevecht in de jungle was het zichzelf kenbaar maken met licht de dood verzoeken. Zo iemand liet de wielen van zijn truck als het ware uitroepen: 'Hier zijn we.' 'Wie is daar?', brulde Chuckler.

De lichten dansten en zwaaiden in stilte verder. 'Wie is daar? Antwoord of je krijgt de volle laag.'

De lichten doofden.

Dit was te veel. Iedereen was wakker. Eerst die geheimzinnige V in de rivier en nu die spookachtige lichten, dat was te veel. We spraken opgewonden door elkaar heen en verwarmden als zo vaak onze zielen aan de gloed van onze stemmen.

Ver weg, links van ons, brak een vernietigend mitrailleurvuur los. Ongeveer ter hoogte van de landtong. Er volgde een tweede vuurstoot. Toen nog een. De scherpe, op zichzelf staande knal van het geweer accentueerde het lawaai. Daarop volgde het 'plop' van zware mortieren die achter ons werden afgevuurd en het krakende gebulder van hun detonaties aan de overzijde van de Tenaru. De zware uitbarsting dreef langs de rivier in onze richting als een loopvuur van buskruit. Toen zij ons bereikte, vuurden wij. We waren zo in paniek, dat we er niet aan dachten ons te verspreiden en maar om die open put bleven drommen alsof die ons juist had gebaard.

Een schrill gekrijs rees recht tegenover ons op en we schoten er op los, overtuigd dat de indringers de roep van de vogels hadden nagebootst. Ik assisteerde Gentleman bij het vuren met zijn wapen, hoewel ik niet zijn helper was. Hij concentreerde het vuur op de linkeroever en gaf er de ene vuurstoot na de andere op af, er zeker van dat de Japanners voorbereidselen troffen om daar de rivier over te zwemmen. Het gekrijs verstomde.

(Uit: 'Met een helm als kussen', Robert Leckie. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen 1963)

boeg van de tegenstander en dus met de eigen kanons breedzij. De resultaten bleven niet uit: een Japanse kruiser en een torpedobootjager werden tot zinken gebracht en een tweede zware kruiser zwaar beschadigd. Goto sneuvelde en zijn eskader vluchtte naar het noorden. Scott verloor één torpedobootjager; twee van zijn kruisers en een torpedobootjager werden beschadigd. Zo voerde deze nachtslag bij Kaap Esperance dan eindelijk eens tot een Amerikaanse overwinning.

Maar voor Vandegrift en zijn mariniers bracht dit alles nauwelijks enige verlichting. Op 13 oktober veranderden Japanse bommenwerpers Henderson Field in een maanlandschap van bomkraters, verwoestten en

op slechts 20 km afstand van het vliegveld de Japanners bij helder daglicht rustig bezig waren een enorme troepenmacht aan land te zetten. In de periode tussen 12 en 20 oktober groeide de Japanse strijdmacht op Guadalcanal aan tot 22.000 man, grotendeels verse troepen. Tegenover hen stonden 23.000 man Amerikanen, merendeels ernstig vermoeide mariniers, lijdend aan dysenterie en malaria. Admiraal Nimitz beschouwde de situatie op 15 oktober als 'niet hopeloos, maar ongetwijfeld kritiek'. Hij meende (vooral ook omdat Roosevelt aandrang op een snelle beslissing) Ghormley van zijn commando te moeten ontheffen en verving hem door de agressievere vice-admiraal William C. Halsey,

Cruz Eilanden het tweede duel tussen vliegkampschepen losgebarsten. De Japanners verkeerden in de mening dat de Sendaidivisie Henderson Field had veroverd en stoomden met vijf vlieggkampschepen, veertien kruisers en vierenvestig torpedobootjagers naar Guadalcanal om eens en voor altijd met de Amerikanen af te rekenen. Tegen deze geweldige vloot konden de Amerikanen slechts de 'Hornet', de gerepareerde 'Enterprise' één slagschip, zes kruisers en veertien torpedobootjagers inzetten. De 'Hornet' en twee torpedobootjagers werden tot zinken gebracht. De reeds zwaar geteisterde 'Enterprise', het slagschip en een kruiser werden beschadigd. Op papier was het wederom een

In augustus 1940 begonnen Engelse en Amerikaanse militairen geheime gesprekken over de strategie die gevolgd moest worden indien de Verenigde Staten in de oorlog betrokken zouden raken. In het begin van 1941 vloeiden hieruit besprekingen voort van de chefs van staven van beide landen in Washington, met als resultaat een plan onder de titel ABC-1. De chefs van staven hielden volgens dit plan rekening met een conflict van de Verenigde Staten met zowel Duitsland als Japan en verbonden hieraan de stelling dat Hitler dan als eerste op de knieën moest worden gedwongen. Kort nadat de ramp van Pearl Harbor zelfs de grootste twijfelaar in de Verenigde Staten ervan had overtuigd dat de handschoen moest worden opgenomen, kwamen Amerika's president Roosevelt en Englands premier Churchill met hun chefs van staven in Washington bijeen op de zogenaamde Arcadia-conferentie en daar werd de nadruk op het Duitse strijdtoneel uitdrukkelijk bevestigd. Er waren dan ook goede redenen voor dit besluit: Duitsland was gevaarlijker dan Japan en de Sowjetunie was niet met Japan in oorlog, zodat zij er geen enkel voordeel van zou hebben als de inspanningen van de westelijke geallieerden vrijwel geheel op de mars naar Tokyo zouden zijn gericht. Bovendien kon Japan alleen overwonnen worden door middel van een groot overwicht ter zee en dat vereiste op zijn beurt een groot aantal Amerikaanse oorlogsschepen, die nog gebouwd moesten worden. Intussen zouden de Amerikaanse grondstrijdkrachten goeddeels werkeloos blijven.

In zijn memoires merkt Eisenhower op dat dit

GERMANY FIRST

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Admiraal Ernest J. King, na 'Pearl Harbor' opperbevelhebber van de Amerikaanse vloot.

principe van 'Germany first' op zichzelf moeilijk voor bestrijding vatbaar was, maar dat de praktijk de toepassing ervan vaak bijzonder moeilijk maakte. De Amerikaanse marine was er bijvoorbeeld weinig gelukkig mee. Voor haar was Japan vijand nummer één, Bovendien moest Pearl Harbor zo snel mogelijk gewroken worden. Op de Arcadia-conferentie kwam dit standpunt echter niet met zoveel kracht naar voren, dat de chefs van staven zich erdoor lieten overtuigen. Gedeeltelijk kwam dit doordat de nieuwe opperbevelhebber van de US Navy, admiraal Ernest J. King, pas twee dagen vóór de conferentie in functie kwam, gedeeltelijk ook doordat president Roosevelt zelf zo'n duidelijke voorkeur had voor een

oorlogsstrategie met Berlijn als eerste einddoel. Toen Engeland in 1942 (al of niet op goede gronden) een duidelijke afkeer bleek te hebben van plannen om het vasteland van Europa op korte termijn binnen te vallen, hielden de Amerikaanse chefs van staven over naar offensieven tegen Japan en het was slechts aan Roosevelts ingrijpen te danken dat de nadruk toch op Duitsland bleef liggen. Het resultaat was tweeledig: nieuwe Engels-Amerikaanse besprekingen liepen uit op het plan Torch voor een invasie in Noord-Afrika, terwijl de Amerikanen een heel beperkt offensief zouden beginnen in het zuiden van de Stille Oceaan. De landing op Guadalcanal werd een onverwacht onderdeel van dit offensief en juist dit eiland dreigde de Amerikanen in de loop van 1942 alsnog te ontgaan door de moordende Japanse tegenaanvallen.

In oktober 1942 werd Guadalcanal een van de problemen waar Eisenhower op doelde: moest men nu toch met ijzeren consequentie vasthouden aan 'Germany first', te meer daar de landingen in Noord-Afrika op 8 november zouden beginnen, of moest Guadalcanal tijdelijk iets meer steun krijgen, omdat anders de verbindingen tussen Amerika en Australië in gevaar konden komen? Het was Roosevelt, die tenslotte op 24 oktober de knoop doorhakte; op die dag ontvingen de Amerikaanse chefs van staven een boodschap waarin de president er met grote kracht op aandrang Guadalcanal de dringend nodige versterkingen te zenden, en snel.

De praktijk was sterker dan de leer.

Drs. R. L. Schuursma

beschadigden een groot aantal Amerikaanse vliegtuigen en deden 25.000 liter kostbare vliegtuigbenzine in vlammen opgaan. Henderson Field was nog één vuurzee, toen het bombardement van de 150-mm-granaten van de Sendaidivisie begon. De mariniers konden slechts wegkruipen en afwachten. Ook de nacht bracht geen respijt. Een Japans slagschip zond gedurende anderhalf uur meer dan negenhonderd 14-inch-granaten naar Henderson Field. De volgende ochtend kwamen opnieuw bommenwerpers en 's nachts hervatten de oorlogsschepen hun beschieting. Toen de zon op 15 oktober opging, hadden de mariniers nog slechts de beschikking over één luchtwaardige bommenwerper, terwijl

die op 18 oktober te Nouméa het bevel van de Amerikaanse strijdkrachten in de zuidelijke Stille Oceaan overnam. Vijf dagen later, op 23 oktober, begon op Guadalcanal de grote slag om Henderson Field.

De Japanners openden de aanval met lichte tanks en artillerievuur, maar nu hadden ook de Amerikanen de beschikking over 105-mm-batterijen, die bij de verdediging van onschatbare waarde bleken. De slag duurde tot kort na de zonsopgang van 26 oktober. Het werd weer een volledige nederlaag voor de Japanners, die behalve de hoofdmacht van de Sendaidivisie ook 103 vliegtuigen verloren. Nog voordat de laatste schoten rond Henderson Field waren gelost, was bij de Santa

Japanse overwinning, want slechts een zwaar en een licht Japans vlieggkampschip werden beschadigd. De Japanners hadden evenwel honderd vliegtuigen verloren en daarmee was de aanvalskracht van hun marine-luchtsrijdmacht gereduceerd tot beneden een aanvaardbaar minimum. De vliegtuigen waren misschien nog te vervangen — niet echter de honderden piloten die sinds 7 augustus in de strijd om Guadalcanal gesneuveld waren. Het zou tot juni 1944 duren voordat de Japanse vlieggkampschepen de strijd weer aandurfden. En zo kregen de Amerikanen op en rond Guadalcanal eindelijk de dringend noodzakelijke en vurig begeerde adempauze. Ze zou duren tot 12 november.

HET EINDE VAN HET BEGIN

DRS. PH. M. BOSSCHER

Eind oktober — begin november 1942 werkte de staf van admiraal Yamamoto aan boord van 's werelds machtigste slagschip, de 'Yamato', ter rede van Truk het plan uit voor een nieuwe stoot in de richting van Guadalcanal. Men deed dat in de overtuiging dat het door het offensief van oktober maar net niet gelukt was de Amerikanen van het eiland te verdrijven. De hele opzet was er dan ook op gericht om door een maximale krachtsinspanning de krijgskans in dit gebied voorgoed ten gunste van de Japanners te keren. Hoofdelementen van die inspanning zouden zijn het in één keer versterken van de Japanse troepenmacht op Guadalcanal met 13.500 man en een gelijktijdig nachtelijk ar-

Drie in rook en vlammen gehulde Japanse torpedobommenwerpers, die door de Amerikanen bij Guadalcanal werden neergeschoten.

tilleriebombardement van Henderson Field, dat één nacht later zou worden herhaald. Daarna zou, zo hoopte men, het vliegveld dermate beschadigd zijn door de zware projectielen uit het Japanse scheepsgeschut, dat het voor de tegenstander als luchtbasis geen waarde meer zou hebben.

De troepen zouden worden overgebracht door elf snelle transportschepen, geëscorteerd door een zelfde aantal jagers, het geheel onder commando van schout-bij-nacht Raizo Tanaka, een man die tijdens de Guadalcanal-

campagne reeds ruimschoots zijn sporen had verdiend als bevelhebber van jagerformaties en die wel gekwalificeerd mag worden als de man van de *Tokyo-Express*. Voor de bombardementen werd een aantal slagschepen en kruisers aangewezen met als ruggegraat de snelle slagschepen 'Hiei' en 'Kirishima', beide met een hoofdbewapening van acht kanons van 35,6 cm. Vanuit de lucht zou de onderneming, behalve door op landbases gestationeerde vliegtuigen, worden gedekt door de toestellen van de vliegakampschepen 'Junyo' en 'Hiyo', waarvan de commandanten echter order kregen geen risico's te nemen: na Midway moest Japan voorzichtig omspringen met zijn overgebleven vliegakampschepen.

Zoals gebruikelijk, bleef het de Amerikanen niet onbekend dat er grote dingen op til waren, en zo begon men dan ook al eind oktober het Amerikaanse potentieel op en om Guadalcanal met alle beschikbare middelen te versterken. Door toedoen van president Roosevelt werd de vloot in de zuidelijke Stille Oceaan versterkt met kruisers, torpedobootjagers en onderzeeboten; uit Australië en Hawaii werden zoveel mogelijk vliegtuigen aangetrokken en toen de Japanse dreiging in de tweede week van november acuut werd, kreeg schout-bij-nacht Thomas C. Kinkaid order om van Nouméa te vertrekken in de richting van Guadalcanal. De kern van zijn vlootformatie werd gevormd door de

6000 man, benevens een aanzienlijke toename van de voorraden munitie, voedsel en vliegtuigbenzine. Deze konvooien arriveerden bij Henderson Field op respectievelijk 11 en 12 november en kregen in de middag van de twaalfde een luchtaanval te verduren. Kustwachters hadden echter zo tijdig voor deze aanval gewaarschuwd, dat de escortecommandant, schout-bij-nacht Richmond K. Turner, de gelegenheid had gekregen het lossen af te breken en de schepen onder stoom te laten gaan. Op het ogenblik van de aanval lagen transportschepen en escorte in luchtafweerpositie en werden de Japanse vliegtuigen met een krachtig vuur ontvangen. Hierdoor bleef de schade beperkt: één jager

Japanse strijdmacht — die het, naar hij terecht aannam, op Henderson Field had voorzien — op te vangen, dirigeerde hij vijf kruisers en acht jagers onder bevel van schout-bij-nacht Daniel J. Callaghan in de richting van Ironbottom Sound. Deze order stuurde de Amerikanen inderdaad recht op de eerste Japanse bombardementsgroep af, die onder bevel van schout-bij-nacht Hiroaki Abe in aantocht was via de passage tussen Savo en Kaap Esperance. Beide formaties snelden in hoog tempo door de donkere nacht, zodat hij elkaar met een snelheid van veertig zeemijl per uur tegemoet voeren. De Amerikanen namen de tegenpartij het eerst waar; de radar van de kruiser 'Helena'

OUDE JONGE STRIJDEERS

Tijdens een gevecht ziet niemand er jong uit. Ik heb daar, te midden van de strijd, massa's jongens van eenentwintig jaar, sommigen zelfs van achttien jaar gezien, maar er was niemand bij die er jonger uitzag dan veertig toen het gevecht eenmaal aan de gang was. Het bloed in hun jonge gezichten wordt verdund, waardoor hun gelaat een blauwige kleur krijgt.

Wanneer de zaken er werkelijk heet aan toe gaan, als om hen heen de makkers geraakt worden en neervallen, of schreeuwen van pijn, en ze kunnen er geen aandacht aan schenken, omdat ze door moeten gaan met hun eigen werk: het ronddraaien van die kleine knop, het overhalen van die hendel, het maken van rekensommetjes, dan laten de gezichten van de jongens nog niets zien. Soms kruipt er om hun mond een trilling, alsof ze zachtjes huilen en hun ogen... soms worden die omfloerst, alsof ze vol tranen zitten. Maar ze gaan gewoon door en doen wat ze moeten doen.

De korporeals gaan door met hun rekensommetjes, te midden van het kabaal zetten ze cijfers neer, tellen op, trekken af, vermenigvuldigen en delen, net als op school — behalve misschien het schreien van de ogen en het trekken van de mond.

En de schutters, marconisten, de technici en de specialisten, de loodgieters, werktuigkundigen en de koks, allen vaklieden die oorlogswerk doen, zij zijn hetzelfde.

(Uit: 'Masterpieces of Warreporting', Louis Snyder. New York 1962)

twee nieuwe slagschepen 'Washington' en 'South Dakota' en het vliegkampschip 'Enterprise'. 'The Big E' was nog niet geheel hersteld van de schade die zij onder meer eind oktober in de slag bij de Santa Cruz Eilanden had opgelopen, maar kon toch, zij het met vrij grote beperkingen, haar functie als mobiele vliegtuigbasis vervullen. De herstelwerkzaamheden werden trouwens door het vertrek uit Nouméa niet afgebroken; personeel van het reparatieschip 'Vestal' bleef tijdens de tocht aan boord om het herstel verder af te werken.

Ook werden twee konvooien naar Guadalcanal gedirigeerd, wat voor de verdediging van het eiland een aanvulling betekende met

Een opname van de 'President Jackson' en de 'San Francisco', Callaghans vlaggeschip.

werd door het afweervuur van de eigen partij zodanig getroffen, dat hij uit het actiegebied moesten worden weggezonden; op het achterschip van de zware kruiser 'San Francisco' liet een Japanse vlieger zijn toestel 'crashen' nadat dit door het Amerikaanse geschut was getroffen.

Verkenningberichten van vliegtuigen, die meldden dat een Japanse formatie met zware eenheden uit het noorden in aantocht was, deden Turner bij zonsondergang zijn transportschepen in zuidoostelijke richting terugnemen. Zelf bleef hij hen escorteren. Om de

ontdekte de Japanners op veertien mijl afstand. Callaghan liet daarop zijn linie van koers veranderen in een poging de koers van de Japanners te kruisen en hen zo in de artilleristisch zeer gunstige *crossing the T*-positie onder vuur te nemen, op dezelfde wijze als schout-bij-nacht Norman Scott (die nu optrad als zijn *second-in-command*) dat begin oktober had gedaan in de slag bij de Santa Cruz Eilanden. Ditmaal zou het echter anders lopen. Een kwartier na de eerste melding van de 'Helena' stootte de jager 'Cushing', die aan de kop van de Amerikaanse formatie voer, op twee Japanse jagers, Abes voorhoede. De 'Cushing' draaide scherp af om torpedo's te kunnen afvuren, maar bracht daar-

door de achter haar varende schepen in verwarring. Wat misschien een 'klassiek' artilleriegevecht had kunnen worden, werd een typische *mêlée*, zoals de vakterm luidt: een gevecht waarin de schepen van beide partijen kriskras door elkaar varen en van onderling verband, van een effectieve centrale leiding geen sprake kan zijn. Hoe onoverzichtelijk de situatie was, blijkt wel hieruit, dat zowel de Amerikanen als de Japanners herhaaldelijk eigen schepen onder vuur namen.

De Amerikanen ontvingen de hardste klappen. Callaghan en Norman Scott werden beiden het slachtoffer van Japanse granaten die de brugcomplexen van hun vlaggeschepen troffen; Scotts vlaggeschip, de zware kruiser 'Altanta', moest de volgende morgen worden opgegeven. Verder verloren de Amerikanen vier jagers, terwijl alle overige schepen min of meer zware schade opliepen. Een ervan, de lichte kruiser 'Juneau', ging de volgende morgen onder tragische omstandigheden ten onder. Met vijf andere overlevenden van de nachtactie op weg naar de Nieuwe Hebriden werd zij getorpedeerd door de onderzeeboot 'I-26'. De commandant van de 'Helena', die de leiding had over deze groep schepen, achtte het niet verantwoord te stoppen voor het oppikken van drenkelingen. Een verzoek om een reddingsactie te ondernemen werd wel naar het hoofdkwartier van admiraal Halsey gezonden, maar kwam daar nooit aan. Zo verloren bijna zevenhonderd man het leven, onder wie de vijf gebroeders Sullivan, die allen dienst genomen hadden als vrijwilligers bij de marine en die elkaar kort tevoren op hetzelfde schip hadden teruggevonden.

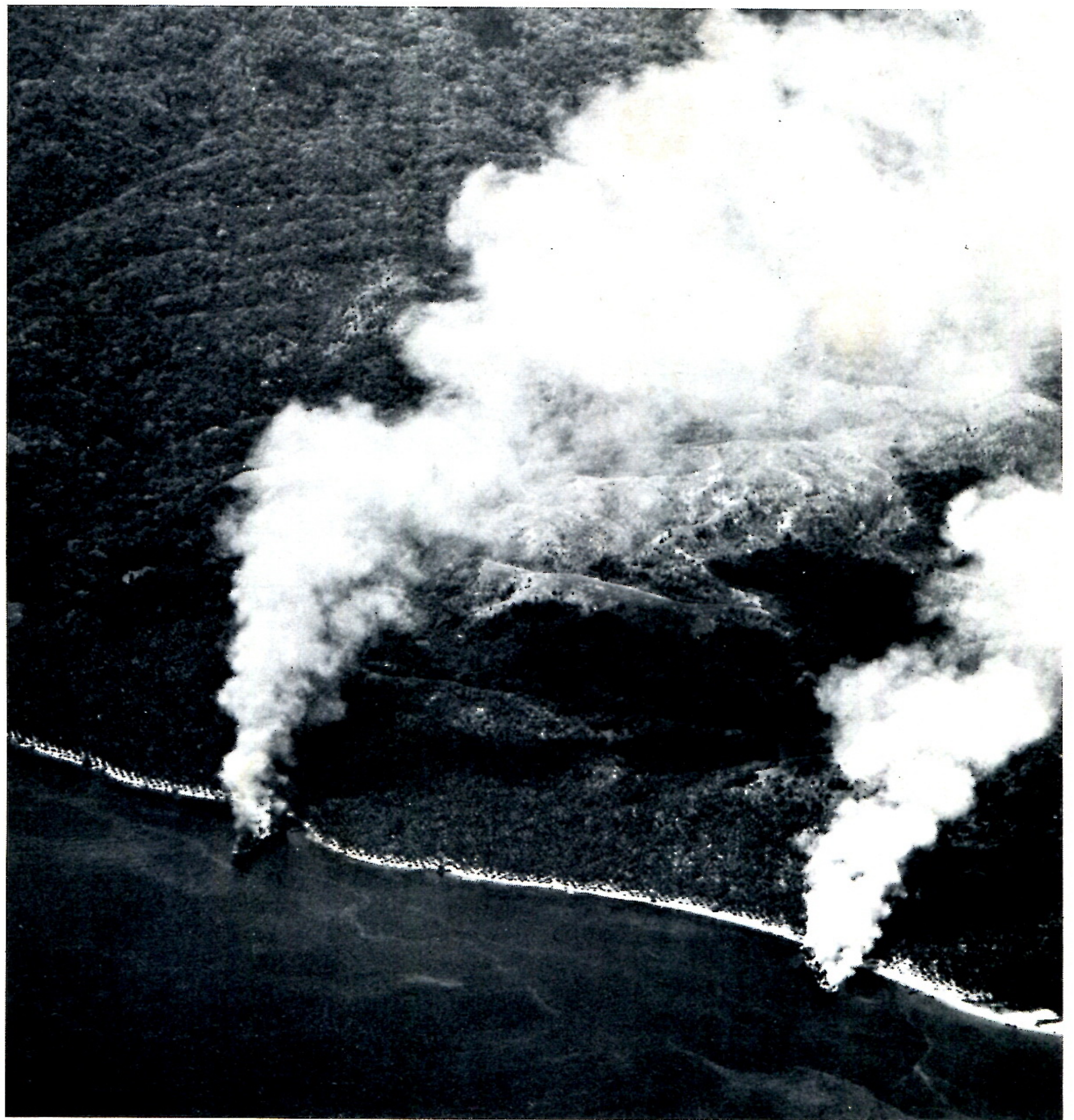
De Japanners verloren twee jagers, terwijl Abes vlaggeschip, de 'Hiei', meer dan vijftig treffers kreeg. Vliegtuigen van de 'Enterprise' vonden haar op de ochtend van 13 november ten noorden van Savo en vielen aan met bommen en torpedo's. Er zouden echter nog verscheidene vliegtuigaanvallen nodig zijn voordat tegen de avond een definitief einde kwam aan de loopbaan van het trotse schip dat eens, de standaard met de chrysant in top, de Keizer had mogen vervoeren bij de inspectie van zijn vloot.

Het resultaat van deze actie kan echter zeker niet alleen worden afgemeten aan de wederzijdse verliezen. Callaghans formatie plukte de zeer wrange vruchten van haar geringe geoefendheid in het gevecht bij nacht, van onvoldoende discipline bij het gebruik van de TBS (*Talk Between Ships*: radiotelefonie-installatie), van het feit dat zij in deze samenstelling nooit eerder bijeen was geweest en van het onvoldoende besef dat haar aanvoerders hadden van de waarde van zeer geavanceerde radar (geen van beiden koos als vlaggeschip een van de drie kruisers in de formatie die voorzien waren van een voor die tijd zeer moderne zeewaarschuingsradar). Zij bereikte echter ondanks die zware verliezen het doel dat haar door Turner was gesteld: na de nachtelijke *mêlée* trok Abe zijn strijdmacht noordwaarts terug, zonder het voorgenomen bombardement op Henderson Field uit te voeren. Ook Tanaka retireerde met het troepenkonvooi naar zijn basis in de Shortlands.

Er was echter, zoals eerder vermeld, nog een tweede bombardement voorzien in de nacht

van de dertiende op de veertiende. Dit werd uitgevoerd door een groep kruisers en jagers, onder bevel van vice-admiraal Gunichi Mikawa. Om deze schepen de passage door Ironbottom Sound te beletten had men niet veel meer beschikbaar dan een tweetal *PT-boats* (torpedo-motorboten). Hun aanvallen leidden niet tot treffers en Mikawa's schepen konden hun gehele voorraad speciale bombardementsmunitie (projectielen met gevoelige schokbuis, van ander maaksel dan de pantserdoorborende munitie die bij voorkeur in het gevecht tussen zware-artillerieschepen wordt gebruikt) verschietsen. Het resultaat van dit bombardement was overigens betrekkelijk mager: toen de Amerikanen

Intussen hadden verkenningsvliegtuigen van Henderson Field Tanaka's konvooi waargenomen, dat opnieuw door *The Slot* stoomde in de richting van Ironbottom Sound. Gedurende de gehele dag werd dit konvooi aangevallen door vliegtuigen van de 'Enterprise', van Henderson Field en door een groep van *Flying Fortresses*, die hun basis hadden op Espiritu Santo. Bij het vallen van de avond waren zeven van de elf transportschepen gezonken. Van de overgeblevene waren er verscheidene zwaar beschadigd, maar zij zetten hun tocht naar Guadalcanal voort, onder geleide van de jagers, die zoveel mogelijk opvarenden van de gezonken transportschepen aan boord hadden genomen.

Een luchtfoto van twee door Amerikaanse bommen getroffen Japanse transportschepen.

op Henderson Field bij het aanbreken van de dag de schade konden opnemen, waren de startbanen nog grotendeels bruikbaar en telde men achttien vernietigde en tweeëndertig beschadigde toestellen. Mikawa's groep kwam er trouwens niet zonder kleerscheuren af. In de morgen van 14 november werd zij het doelwit van verscheidene luchtaanvallen, uitgevoerd door vliegtuigen van Henderson Field en toestellen die waren opgestegen van de 'Enterprise'. Deze kostten de Japanners de zware kruiser 'Kinugasa', terwijl drie kruisers en een jager werden beschadigd.

In de vroege morgen van 15 mei bereikten zij Tassafaronga, waar de transportschepen op het strand werden gezet om zo snel mogelijk gelost te kunnen worden. Dit lukte maar voor een deel voordat opnieuw Amerikaanse vliegtuigen ten tonele verschenen. En zo slaagde Tanaka er uiteindelijk niet in om generaal Hyukatake meer versterking te brengen dan 2000 man, met 260 kisten ammunisie en 1500 zakken rijst.

In de tussentijd had zich gedurende de nacht opnieuw een artilleriegevecht afgespeeld in de noordwestelijke toegang tot Ironbottom Sound. Het was dit gevecht dat misschien meer dan welke andere in dit relaas beschreven actie ook de beslissing bracht in de strijd

om Guadalcanal. Ditmaal stonden tegenover elkaar een Japanse bombardementsgroep, geformeerd rondom de 'Kirishima' en twee zware kruisers en gecommandeerd door vice-admiraal Nobutake Kondo, en de Amerikaanse *Task Force 64*. Dit laatste verband werd gevormd door de slagschepen 'Washington' en 'South Dakota' met vier torpedobootjagers, het geheel onder bevel van schout-bij-nacht Willis A. Lee. Het was de eerste maal dat Willis (alias 'Ching') Lee als vlagofficier een formatie commandeerde en zijn jagers vormden een zeer heterogeen geheel: afkomstig uit vier verschillende divisies waren zij in de vooravond van 14 november bijeengebracht om de slagschepen richting

in aanvaring kwamen met hun zo toegetakelde jagerscherm. Hierdoor raakten zij van elkander gescheiden, zodat ze ieder afzonderlijk in contact kwamen met Kondo's hoofdmacht, die op dat moment bestond uit de 'Kirishima', twee kruisers en twee jagers. Dit contact had voor de 'South Dakota' ernstige gevolgen: met zware schade in de bovenbouw — onder meer vielen alle radioverbindingen en het radarplot uit — moest zij zich uit de strijd terugtrekken. De 'Washington' daarentegen slaagde erin de 'Kirishima' binnen zeven minuten vijftig maal te treffen met 40,6-cm- en 13-cm-granaten. Dit was voldoende om het Japanse schip zodanig te beschadigen, dat het enige uren later moest

grond van radarwaarnemingen. Een nieuwe Japanse poging om Henderson Field met scheepsgeschut buiten gevecht te stellen was geëindigd in een fiasco. Later zou blijken dat het de laatste poging was geweest: de Japanse marine besloot geen zware schepen meer te riskeren in de wateren van Ironbottom Sound.

Hierom kan het gevecht van de nacht van 14 op 15 november met de acties die er onmiddellijk aan voorafgingen, worden beschouwd als een keerpunt in de strijd om Guadalcanal, waarin het initiatief verder geheel in Amerikaanse handen was.

Het nieuws van de goede afloop van de campagne van medio november rond Guadal-

U.S. Navy

Guadalcanal te begeleiden. De enige reden hiervan was dat zij de vier jagers in Kinkaid's formatie waren die nog de meeste brandstof in hun bunkers hadden. Tezamen geopereerd hadden zij nog nooit, tijd om een divisiecommandant aan te wijzen was er niet geweest. Het is dan ook nauwelijks te verwonderen dat zij het zeer hard te verduren kregen toen zij omstreeks een uur voor middernacht achtereenvolgens contact kregen met twee van de drie groepen waarin Kondo zijn strijdmacht had verdeeld. Twee zonken er, de andere werden zo beschadigd, dat zij voorlopig buiten gevecht waren gesteld. De hen volgende slagschepen moesten koersveranderingen uitvoeren om te voorkomen dat zij

Gezonken Japanse binnenvaartuigen op de rivier de Lunga: stille getuigen van de strijd op Guadalcanal.

worden verlaten en vervolgens zonk. Kondo deed na het uitvallen van de 'Kirishima' (die hij niet als vlaggeschip had gebruikt; hij leidde het gevecht vanaf een zware kruiser) nog een poging de 'Washington' te achtervolgen. Deze poging duurde echter maar kort en daarna gaf hij alle schepen, die op dat moment geen voeling hadden met de tegenstander, order zich terug te trekken. Dit hield in dat Lee het gevecht had gewonnen, in hoofdzaak doordat hij de nieuwe techniek beheerste van het leiden van artillerievuur op

canal kwam vrijwel gelijk met een ander belangrijk en verheugend nieuws: het geslaagde offensief van de Russen bij Stalingrad en het succes van de landingen in Noord-Afrika. Vandaar dat Roosevelt, die kort tevoren nog gevreesd had dat Guadalcanal opgegeven zou moeten worden, nu kon verklaren dat *'it would seem that the turning point in this war has at least been reached'*. Churchill sprak van *'the end of the beginning'*; de spanning en het enthousiasme waarmee hij de Guadalcanal-campagne beleefde, klinkt nog door in zijn memoires, waarin hij het verhaal van de gebeurtenissen van medio november besluit met de woorden: *'Long may the tale be told in the great Republic.'*

DE EVACUATIE VAN GUADALCANAL

VOGEL GEVLOGEN

DRS. PH. M. BOSSCHER

Na medio november 1942 was de verovering van Guadalcanal voor de Japanners een onbereikbaar doel geworden. Dat zij dit zelf beseften blijkt wel hieruit, dat zij niet alleen geen pogingen meer ondernamen om Henderson Field met scheepsgeschut te bombarderen, maar ook niet langer probeerden hun troepenmacht op het eiland te versterken. De *Tokyo-Express* bleef onder de beproefde leiding van Tanaka haar activiteiten wel voortzetten, maar deze kregen een fundamenteel ander karakter, in overeenstemming met de veranderde taak van het garnizoen. Deze was nu een vertragende geworden: zo lang en zo intensief mogelijk Amerikaanse krachten binden. Er was daarom geen sprake meer van aanvoer van troepen, maar uitsluitend van voorraden. Om die voorraden hun plaats van bestemming te laten bereiken, werkte Tanaka een nieuwe methode uit: zijn jagers zouden aan het einde van hun nachtelijke *run* om de zuidoost vaten met levens- en geneesmiddelen over boord zetten op een zodanige plaats, dat zij in de richting van door de Japanners bezette stranden dreven en vlak onder de kust door kleine vaartuigen konden worden opgepikt. De jagers zouden zich dan intussen weer uit de voeten maken om zo mogelijk vóór zonsopgang buiten bereik van de tegenstander te zijn.

De eerste rit van deze *Tokyo-Express*-nieuwestijl had plaats in de nacht van 30 november op 1 december. Acht jagers namen eraan deel, waarvan twee geen lading vervoerden om geheel gevechtsgereed te zijn bij een ontmoeting met vijandelijke strijdkrachten. Dit bleek een zeer verstandige maatregel; Tanaka's jagers stootten in Ironbottom Sound op een Amerikaanse formatie van vijf kruisers en zes torpedobootjagers onder bevel van schout-bij-nacht Carleton Wright. Oorspronkelijk zou het verband niet geleid zijn door hem, maar door Kinkaid, die op grond van een intensieve studie van de voorafgaande nachtacties om en bij Ironbottom Sound (die, zoals wij gezien hebben, veelal waren uitgelopen op zware verliezen voor de Amerikanen) gekomen was tot een in vele opzichten nieuwe opzet voor de uitvoering van dit soort operaties. Dat hij twee dagen tevoren door Wright was afgelost, heeft er stellig toe bijgedragen dat van die nieuwe opzet weinig terecht kwam. Een andere ongunstige omstandigheid voor de Amerikanen was dat zij wegens windstilte de boordvliegtuigen van hun kruisers niet konden laten opstijgen om vóór de schepen uit te verkennen en daarna eventueel met parachutefakkels het gevechts-terrein te verlichten. Dank zij wederom het bezit van radar zagen zij Tanaka's formatie toch vóór deze hen ontdekte. Daarna aarzeld Wright echter te lang voor hij de jagers order gaf voor de torpedo-aanval waarmee volgens het plan van Kinkaid het gevecht moest worden geopend. Alle torpedo's misten; wel werd door het artillerievuur van de kruisers een Japanse jager tot zinken gebracht. De Amerikaanse kruisers waren echter, in tegenstelling tot de Japanse schepen, niet voorzien van *flashless powder* en verrieden diensgevolge hun plaats door het mondingsvuur. Dit was voldoende voor het richtpersoneel bij de Japanse torpedokanon. De beruchte *Long Lances* (lange-afstand-

KEN JE VIJAND

Aan boord van alle troepenschepen woonden de pelotons mariniers lessen bij over het onderwerp: 'Ken je vijand'. Voor misschien wel de twintigste keer luisterden ze toe, terwijl de luitenants, van wie weinigen zelf ooit het gevecht hadden meegemaakt, hen voorlezen uit haastig samengestelde handboeken die de kwaliteiten van de Japanner ophielden en die de Japanner tot de grootste junglestrijder van de wereld uitriepen. De Japanse soldaat was een robotachtig wezen, die met ware doodsvrachting zijn leven offerde voor zijn Keizer. Mister Moto, zeiden de handboeken, kon mijlen onder water zwemmen met een hol rietje in de mond om adem te halen, hij kon steeds en geruisloos door de jungle sluipen op schoenen met gespleten voorkant en rubberzolen, hij kon als een aap in bomen klimmen en zich vastbinden om vanuit de boomtoppen te vechten. Hij was ontzettend verraderlijk, was in staat de lichamen van zijn vrienden te gebruiken als booby-trap en hij riep vaak in het Engels om argeloze tegenstanders in een hinderlaag te lokken. 's Nachts zetten Japanse soldaten voetzoekers uit om een verspreid machinegeweervuur na te bootsen en op die manier hun tegenstanders zó bang te maken, dat ze hun positie verraadden, of ze gaven elkaar signalen met geweerschoten. En tenslotte was deze sterke, stoïcijnse oosterling, die mishandelde en slachtte in naam van een keizer van wie hij geloofde dat die goddelijk was, in staat verder te marcheren, minder te eten en méér te verdragen dan welke soldaat ter wereld.

Hoewel sommige van deze dingen juist waren, was het meestal hysterische nonsens, geboren uit de Pearl-Harborpsychose. Omdat ze er zo vaak en zo veel over hoorden, waren er veel mariniers die zich afvroegen of misschien elke soldaat van Nippon door een wolvin was gezoogd.

'Zeg eens', vroeg een jonge luitenant aan boord van zo'n troepenschip, 'als een Jap uit een boom sprong, wat zou je dan doen?'

'Trap hem in z'n ballen!', kwam het antwoord in koor en de luitenant grijnsde en liet zijn klas gaan.

(Uit: 'Strong men armed. The United States Marines against Japan'. Robert Leckie — New York 1969)

Vorige pagina: voordat de Japanners hun knappe evacuatie van Guadalcanal uitvoerden, maakten de Amerikanen een aantal van hen krijgsgevangenen.

torpedo's) konden zo opnieuw de strijd beslissen en troffen drie van de vier Amerikaanse kruisers, één ervan met fatale gevolgen. Admiraal Nimitz overdreef niet, toen hij later schreef: *'This brief battle (...) provided a textbook, later well studied, on how not to combat the powerful and accurate Japanese torpedo.'*

Door het echec van deze 'Slag bij Tassafaronga' waren er voorlopig opnieuw geen

zwaardere bovenwaterschepen beschikbaar om de *Tokyo-Express* tegen te houden. Die taak viel nu in hoofdzaak toe aan de vliegtuigen van Henderson Field en aan de torpedomotorboten. Tegen de *Express* van 3 december hadden zij weinig succes; die van 7 december werd echter door de gezamenlijke inspanning van vliegtuigen en *PT-boats* gedwongen te retireren voordat de vaten met voorraden overboord konden worden gezet. Dit gelukte wel aan de *Express* van 12 december, die onder persoonlijke leiding van Tanaka twaalfhonderd vaten bij Kaap Esperance bracht. Op de terugtocht echter werd Tanaka's vlaggeschip, de gloednieuwe jager 'Teruzuki', door een torpedomotorboot tot zinken gebracht. Tanaka behoorde tot de weinige overlevenden. Hij en zijn jagers zouden een belangrijke rol blijven spelen gedurende de eerste maanden van het nieuwe jaar.

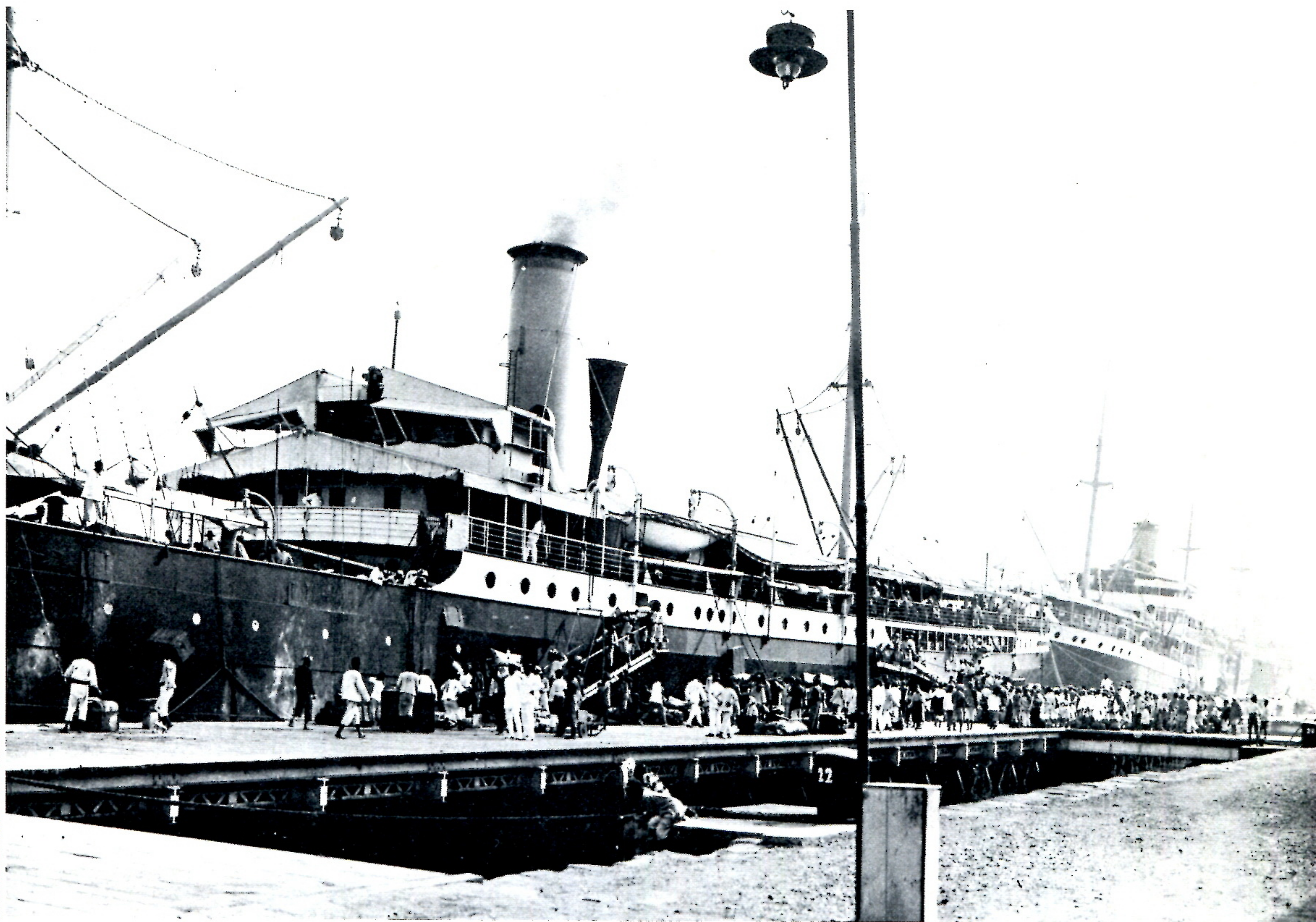
Het officiële besluit tot evacuatie van de Japanse troepen uit Guadalcanal viel op 4 januari 1943, maar het werd, evenals de daadwerkelijke voorbereidingen, zeer goed geheim gehouden. Bovendien werden de voorbereidingen gedekt door afleidingsmanoeuvres op zeer grote schaal, waarbij zelfs de hoofdmacht van de Japanse vloot, de zogenaamde *Combined Fleet*, werd ingeschakeld.

Bij de Amerikaanse troepen op Guadalcanal hadden zich intussen belangrijke veranderingen voltrokken. De *First Marine Division*, die zo lang de hitte van de dag had gedragen, werd in december voor het grootste deel teruggetrokken. Het laatste regiment ging begin januari aan boord. Divisiecommandant Vandegrift werd op 9 december als opperbevelhebber van de Amerikaanse troepen op Guadalcanal afgelost door generaal Alexander M. Patch, van het leger, wiens commando begin 1943 zo'n 50.000 man omvatte. Onder Patches leiding werd eind december Mount Austen (waar een Japanse observatiepost was gevestigd vanwaar uit Henderson Field en de rede van Lunga konden worden overzien) aan drie zijden ingesloten en daardoor grotendeels geneutraliseerd, terwijl op 1 februari een bruggehoofd werd gevestigd bij Verahue, op de zuidwestkust. Deze operatie was een onderdeel van het grote offensief dat bedoeld was om de Japanners van de zee af te sluiten en vervolgens te vernietigen. Dit offensief bleek echter een slag in de lucht; toen de bij Verahue gelande troepen op 9 februari contact maakten met uit de richting van Tassafaronga oprukkende eenheden, bleek met zekerheid wat men de dag tevoren al had vermoed, toen men bij Kaap Esperance niets anders had aangetroffen dan kennelijk verlaten boten en voorraden: de vogel was gevlogen. Tanaka en zijn opvolger, schout-bij-nacht Koyanagi, hadden hun werk tot het laatste toe voortreffelijk gedaan en in drie nachtelijke *high-speed runs* 11.706 man van Guadalcanal geëvacueerd. Terecht schrijft Morison: *'Never in the history of naval warfare have there been such clever evacuations as those (...) from (...) Guadalcanal.'* Maar in de volgende zin herinnert hij er zijn lezers terecht aan dat men campagnes noch oorlogen kan winnen door middel van evacuaties.

DE NEDERLANDSE KOOPVAARDIJ
IN NIEUW-GUINEA

VRACHT VOOR DE RIMBOE

M. G. EMEIS JR.

Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum

Om te beginnen — en om geografische waanvoorstellingen a priori uit te sluiten — dit: Nieuw-Guinea is zesentwintig keer zo groot als Nederland en meet van kop tot staart 2400 km, wat meer is dan de afstand Amsterdam—Moskou. Het eiland heeft de vorm van een prehistorisch monster, half vogel, half reptiel. De kop lijkt Celebes te willen opslokken, de staart zou New Britain over de evenaar kunnen zwiepen, aldus Morison. Tot 1941 werden de militaire aangelegenheden van de mensheid evenmin door Nieuw-Guinea beïnvloed als door het reptiel waarop het lijkt. 'Toch werd dit eiland in de Tweede Wereldoorlog voor de Japanners een onoverkomelijke slagboom, voor de geallieerden

Het KPM-schip 's Jacob', dat op 8 april 1943 het doelwit was van negen Japanse bommenwerpers, die drie treffers plaatsten. Even later verdween het schip in de golven.

een door de hemel gezonden springplank.' In hun streven naar aanvalsbases zo dicht mogelijk bij Australië, loerden de Japanners uiteraard op de havenstad Port Moresby, de strategische sleutel tot Straat Torres én tot het noorden van de Australische staat Queensland. Dat doelwit was, van het door de Japanners bezette New Britain af, op twee manieren bereikbaar: over zee naar Nieuw-Guinea's noordkust in de buurt van Buna en vandaar dwars over de centrale

bergketen; of geheel over zee om de oostpunt van Nieuw-Guinea, waar men zich dan diende te verzekeren van de Milnebaai. Die baai was tien kilometer breed en veertig kilometer diep, omlijst met bergen vol tropisch oerwoud, schaars bevolkt met mensen, maar des te dichter met miljarden malariamuggen. De sporen van westerse invloed beperkten zich vrijwel tot de zendingspost KB van de *Kristian Brüder* en de kokosnootplantage bij Gili Gili, toen van het Unilever-concern. Aan de Milnebaai was MacArthur de Japanners net een slag vóór. Begin juni 1942 zette het Australische s.s. 'Islander' bij Gili Gili een Amerikaanse geniecompagnie, een Australische infanteriecompagnie en een afdeling

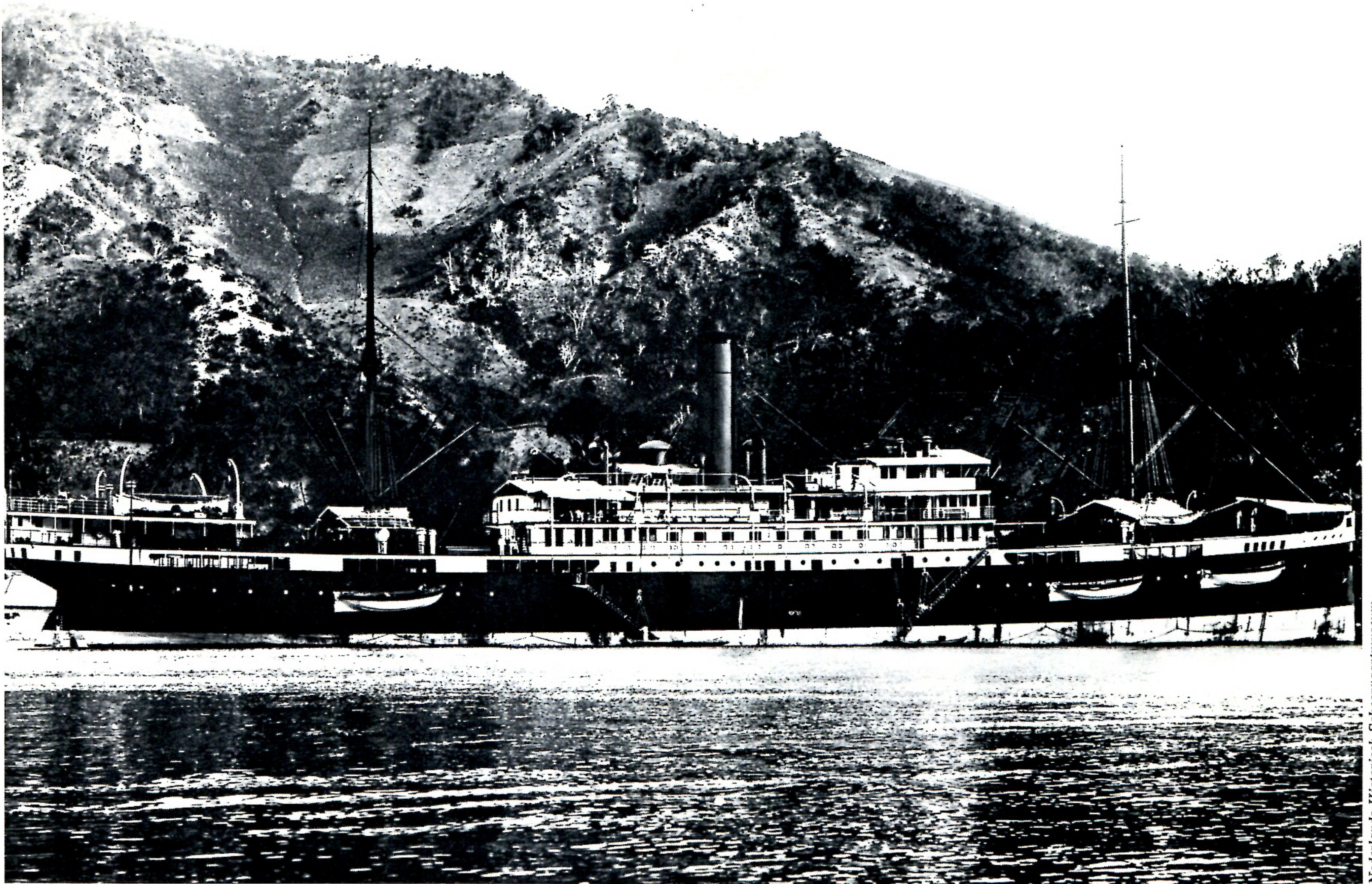
lucht doelgeschut aan wal. Hun eerste zware karwei was de aanleg van een vliegveld voor jagers en bommenwerpers bij de Gili Gili-plantage. 'Er waren geen steigers, geen schepen en in het algemeen mocht men de zaken als chaotisch bestempelen', aldus hun commandant, kolonel Burns, later in een radiotoespraak. 'Het voornaamste probleem was dat van de bevoorrading. Mijn eerste maaltijd aan de Milnebaai bestond uit een kop thee, twee mufte biscuits en een beetje stroop. Het malariacijfer beliep vierhonderd per duizend per jaar (Eens was 63 procent van alle militairen door malaria uitgeschakeld, E.) Het keerpunt in deze geschiedenis van zes weken, en ik mag wel zeggen een van

suycker', de 'Van Heutz' en de 'Tasman' vergeten.'

De Amerikaanse kolonel vergiste zich in de naam van het eerste bevoorradingsschip: niet de 'Japara' en de 'Karsik' (zoals ook 'De KPM in oorlogstijd' ten onrechte vermeldt) liepen samen als eerste de Milnebaai binnen, maar de 'Bontekoe' en de 'Karsik'. De scheepsrapporten van de escorterende Australische oorlogsschepen, die de Nederlandse marinebiograaf Bezemer kon raadplegen, laten hieromtrent geen twijfel. Toen

Links: de 'Bontekoe', die met de 'Karsik' het eerst de Milnebaai binnenvoer om de geallieerde troepen te bevoorraden.

te ligplaats te bepalen. Die werd gevonden bij Gili Gili, waar van oude olievaten en houten vloten enkele pontons werden gebouwd. De scheepstrossen werden bevestigd aan klapperbomen. Van de pontons leidde een pad dwars door de rimboe naar de hoofdweg. De genoemde schepen waren van de Koninklijke Pakketvaart-Maatschappij. De val van Nederlands-Oost-Indië reduceerde de KPM-vloot in luttele maanden van honderdveertig zeeschepen en vele hulpvaartuigen tot zesenvijftig eenheden groter materieel. Bijna dertig daarvan bereikten Australië en werden onder beheer van het KPM-kantoor Sydney gesteld. De grote oceaankonvoeien uit de Verenigde Staten losten in Townsville in het

Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum

de gelukkigste dagen van mijn leven, was de aankomst van de Nederlandse koopvaarder 'Japara' onder commando van kapitein van Zeggeren. (...) Wij zaten bijna zonder voedsel en munitie en volkomen zonder geneesmiddelen en technische onderdelen; zelfs moesten onze vliegtuigen wegens brandstofgebrek aan de grond blijven. De komst van het eerste van vele schepen die — vaak zonder escorte — de Koraalzee en de met onderzeeboten vergeven, niet in kaart gebrachte en van vuren en betonning verstoken Straat China trotseerden, kan gelden als een keerpunt in de geschiedenis van de Milnebaai en als een eerste overwinning op de Japanners. (...) Nooit zal ik de 'Heemskerk', de 'Maet-

kort na beide eerstelingen ook de 'Japara' (3300 brt) in de Milnebaai aankwam, werd het schip vergezeld door een Australische korvet. De commandant daarvan seinde bij het begin van de reis naar kapitein van Zeggeren: 'Bezit u een kaart van Straat China?' Het antwoord was ja. Volgende vraag: 'Bent u ooit in de Milnebaai geweest?' Het antwoord was nee. Waarop de Australiër de Nederlander een groot compliment maakte door zich niettemin onvoorwaardelijk aan diens zeemanschap en navigatietalenten toe te vertrouwen: 'Go ahead. I follow you everywhere you go.'

In de Milnebaai moest de Australische marine ijlings peilingen verrichten om een geschik-

noordoosten van Australië. Die overscheephaven werd daardoor tevens de thuishaven van de meeste KPM'ers, die de Amerikaanse troepen, wapens en goederen duizend kilometer noordwaarts naar de bedreigde punten in Nieuw-Guinea brachten. Op deze Nieuw-Guinea-run was de Nederlandse vlag verre in de meerderheid. In de Milnebaai bijvoorbeeld arriveerden in de kritieke maanden augustus, september en oktober 1942 vierentwintig KPM-schepen met een totale tonnage van 70.000, zijnde 62 procent van het totaal. En toen daar de eerste *Liberty*-steiger gereed kwam, was het de Nederlandse 'Maetsuycker' van 4100 brt, die er als eerste afmeerde. Drie grotere KPM'ers waren al vóór het uit-

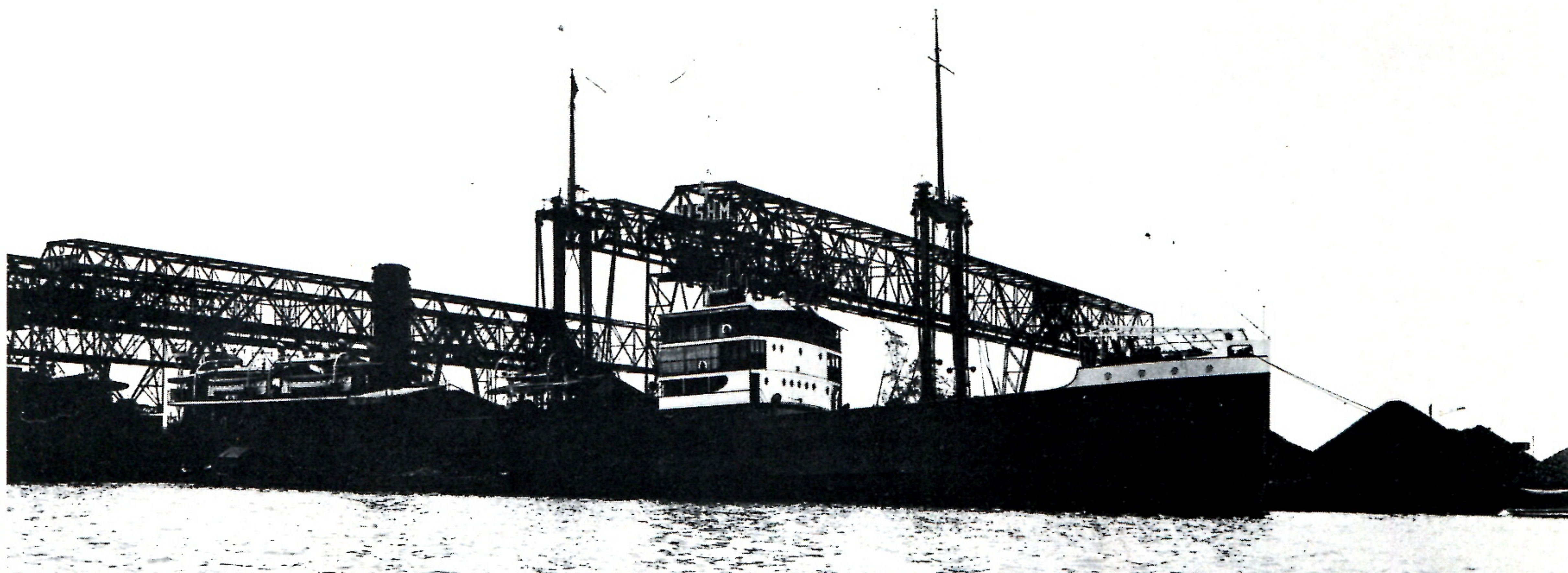
breken van de oorlog in de Pacific van een vier-inch-kanon voorzien. Een daarvan was de 'Tasman' van 5000 brt, die in juli 1942 onder escorte van de Australische torpedojager 'Arunta' zijn eerste reis naar de Milnebaai maakte. Op 1 september ontsnapten beide schepen 's morgens aan een Japans luchtbombardement op Gili Gili; omstreeks twee uur 's middags wezen berichten op een tweede Japanse aanval, nu met oppervlakte-schepen. Binnen tien minuten haastte de 'Tasman' zich weg, trouw gevolgd door de 'Arunta'. Samen hielden ze zich een nacht 'gedekt' tussen de eilandjes in Straat China — en samen keerden ze de volgende dag naar de Milnebaai terug om met lossen door te gaan.

waarts in de Milnebaai te manoeuvreren. De Australische havencommandant aldaar, *commander* Geoffrey Branson, kwam de schade opnemen en getuigde later: 'Ik kan geen woorden vinden voor de lof die ik deze Nederlandse kapiteins zou willen toezwaaien. Ze zeurden niet, ze vroegen niet, ze namen hun orders in ontvangst en voeren weg. Ik herinner me hoe de 'Van Heutsz' terugkwam van de Orobaai. Toen ik aan boord kwam, was het voordek één grote ravage. De kapitein kwam me opgewekt tegemoet. Het was

Boven: de 'Japara' wist in december 1942 samen met de 'Karsik' een Australische tankafdeling naar Nieuw-Guinea te vervoeren.

te lossen in de Orobaai, toen twee bommenwerpers in duikvlucht aanvielen. Door de explosies vielen vele scheepsinstallaties uit, de machinekamer raakte vol gas en rook, uit ruim III aan bakboord sloegen steekvlammen. Het reddeloze schip werd van de steiger weggetrokken, brandde uit en werd in ondiep water een half gezonken wrak. Weer bijna twintig dagen later voer de 'Van Heemskerk' de Milnebaai in en zette overhaast vijfhonderd Amerikaanse soldaten aan land, want de gele vlag in de haven kondigde juist een naderende luchtaanval aan. Nauwelijks waren de militairen, op twintig kanonnières na, van boord, of een rode vlag verving de gele: bommenwerpers vlakbij. Van 6000 m

Nederlands Historisch Scheepvaartmuseum

Natuurlijk stelden deze en dergelijke nood-situaties niet alleen de hoogste eisen aan de besluitvaardigheid en vindingrijkheid van de bemanningen, maar ook aan hun moreel. Morison zwaait hun louter lof toe: 'De scheepsofficieren waren robuuste Nederlanders, het scheepsvolk bestond grotendeels uit Javanen, wier stoïcijnse en fatalistische houding tijdens luchtaanvallen hen tot betrouwbare bemanningen maakte, op wie men kon rekenen.'

Ontelbare malen kropen de KPM-schepen door het oog van de naald, soms zelfs zonder schade op te lopen. In december 1942 transporteerden de 'Japara' en de 'Karsik' bij de strijd om Buna een Australische tankafdeling naar een plaats aan Nieuw-Guinea's noordkust waar nog nooit een groot schip was geweest. De Japanners, vooral voor het inzetten van geallieerde tanks bevreesd, poogden de ontscheping met vliegtuigbommen, artillerie en infanterie te beletten, maar slaagden daarin niet. Onder een regen van bommen en granaten voeren de twee KPM'ers na gedane arbeid ongedeerd weg. De 4550 brt metende 'Van Heutsz', die eveneens vele bombardementen doorstond, behoorde tot de eerste in de Orobaai. Op 10 januari 1943 werd het schip door een bom getroffen, terwijl laagvliegende Jappen dek en brug mitrailleurden. De gezagvoerder wist zijn kreupele schip uit de Orobaai en tweehonderd zeemijlen oost-

een wonder dat hij nog leefde, want de brug waar hij voortdurend had vertoefd, lag aan de voorkant totaal aan diggelen. Het enige dat hij me vroeg was of ik bleef lunchen en wat het volgende karweitje zou zijn. Ik moest het opdragen, al had ik geen escorteschip voor hem, zo snel mogelijk naar Australië door te varen om in reparatie te worden genomen. We genoten een vrolijke lunch en zagen de dappere kerels weer vertrekken, machteloos en alleen, overhaast weggestuurd, omdat wij ze zo spoedig mogelijk terug wilden hebben om opnieuw de kwade kansen te lopen waaraan ze toch niet altijd zouden kunnen ontkomen.' De 'Van Heutsz' werd in het Australische Newcastle hersteld en hernam zijn plaats in de Nieuw-Guinea-run. Op 8 april 1943 wierpen negen hoogvliegende Japanse bommenwerpers op hetzelfde moment elk twee bommen op de KPM'er 's Jacob', 2484 brt en vijfendertig jaar oud. Vijftien bommen gingen naast, drie waren voltreffers. In het voorschip brak een laaiende brand uit, de vernielde leidingen gaven geen bluswater. Van de vier reddingboten werden er twee verbrijzeld en één zwaar beschadigd. Achttien minuten na de bominslagen verdween het schip in de golven. Eerste stuurman van Dierendonck en vier geallieerde militairen kwamen om, de anderen werden door een escortevaartuig opgepikt. Twintig dagen later lag de 'Bantam' met twee luiken

doken ze neer onder een hoek van tachtig graden. Evenals de 'Van Outhoorn' en de 'Balikpapan' poogde de 'Van Heemskerk' zigzaggend de baai uit te komen. Vier aanvallen misten hun doel, de vijfde werd de 'Van Heemskerk' noodlottig. De kanonnières hadden op de luiken jeeps met luchtgekoelde Colt-mitrailleurs geplaatst en schoten als razenden. Een Japanse bom vernietigde de kanonnières en jeeps boven luik IV, dat volgestouwd lag met vaten benzine en munitie. Als bij een kettingreactie ontplofte de lading en tegen zoveel kruit was geen kruid gewassen. Hoog bolde het achterdek op, roodgloeiend stonden de ijzeren spanten. De gezagvoerder zette zijn schip op het kustrif, maar dat bleek ter plaatse zeer steil naar beneden te lopen: de inmiddels door de overlevenden verlaten 'Van Heemskerk' gleed af en zonk.

Ondanks risico's en rampen zette de KPM de bevoorrading van de Nieuw-Guineafrenten voort. In de meest kritieke periode 1942—1943 voerden haar schepen 100.000 militairen en bijna een miljoen ton goederen aan: tanks, lichters, vrachtauto's, benzine, bommen en munitie. In een Amerikaans rapport kon men lezen: 'Thank God for the Dutch ships. Hun officieren en bemanningen werkten zo hard mogelijk met ons mee, desnoods vierentwintig uur aan één stuk. Zonder hen zouden wij nergens zijn.'

DE STRIJD OP NIEUW-GUINEA

MOERASSEN EN MANGROVEN

M. G. EMEIS JR.

U.S. Army

Na Pearl Harbor interneerden de Amerikanen in Washington onder anderen de Japanse marine-attaché, vice-admiraal Jokojama, en nog twee hoge marineofficieren. Zomer 1942 repatrieerde het trio met het eerste uitwisselingsschip voor diplomaten. In het vaderland wachtte hun aan de kade een officier van de generale staf van de marine, die hen regelrecht naar het marinehoofdkwartier in Tokyo reed, waar zij in strikte afzondering werden gehouden. Geen kranten en tijdschriften, geen bezoek van familie en vrienden. Hun isolement werd pas opgeheven toen zij — op stafkaarten — oorlog moesten spelen tegen hun eigen opperbevel, een spel waarin hun de rol van het Amerikaanse opperbevel in de Pacific was toebedeeld. Ook tijdens hun internering in de Verenigde Staten hadden zij volop Amerikaanse kranten en andere publikaties mogen lezen en het Japanse hoofdkwartier wenste van hun rijke en recente kennis inzake Amerika's oorlogvoering te profiteren.

Toen het spel in augustus werd gespeeld, was de strijd om Guadalcanal in volle gang. Bij het spel werd aangenomen dat dit eiland in Japanse handen was, zodat de 'Amerikaanse opperbevelhebber' Jokojama gedwongen was zijn operaties van Hawaii en Espiritu Santo te beginnen. Desondanks eindigde het spel, dat het krijgsverloop in de Pacific voor de komende twee jaar verbeeldde, met de herovering van de Filippijnen door de Amerikanen omstreeks 1 oktober 1944. De voorspelling zou bijna precies zo uitkomen! De drie 'Japanse Amerikanen' profeteerden nauwkeurig (zoals later zou blijken) het stap voor stap opdringen van Nimitz en MacArthur van de Solomon Eilanden tot het Filippijnse eiland Leyte.

Jokojama en zijn medeprofeten werden, zoals meestal, in eigen land niet geëerd, maar genegeerd. Na de oorlog stelde men hun de vraag of de Japanse marineleiding na hun 'Amerikaanse' overwinning dan helemaal niets had gezegd. Het antwoord: 'Ja, we kregen bevel voortaan onze kiezen op elkaar te houden!'

De consequenties trekken uit het 'spel' tussen generale staf en Jokojama zou voor Japan capitulatie betekenen terwijl men (nog) aan de winnende hand scheen. Natuurlijk was dat bij het Keizerlijk Hoofdkwartier geen haalbare kaart en dus vocht men door, ook op en om Nieuw-Guinea. Bezie men de strijd aldaar in wijder verband, dan springen twee feiten in het oog. In de eerste plaats besloot Japan op 31 augustus 1942 op Nieuw-Guinea voorlopig in het defensief te gaan om alle krachten te concentreren op de herovering van Guadalcanal, dat drie weken tevoren in twee dagen bij verrassing door Amerikaanse mariniers was genomen. In de tweede plaats eisten de strijd in de Atlantische Oceaan, de gevechten in Noord-Afrika en de voorbereiding van de invasie in Frans-Marokko aan geallieerde zijde zoveel scheepsruimte, militaire zowel als civiele, dat er voor het zuidwesten van de Pacific niet veel overbleef. In september 1942 bestond MacArthurs vloot uit slechts vijf kruisers, acht torpedobootjagers, twintig onderzeeboten en zeven kleine vaartuigen. Evenmin als deze schepen, konden de Nederlandse kruisers 'Tromp' en 'Jacob van

Heemskerck (II)' en de nieuwe torpedobootjagers 'Tjerk Hiddes (II)' en 'Van Galen (II)' aan Nieuw-Guinea's noordkust (vol koraalriffen en Japanse bommenwerpers) opereren. De Japanners namen in de Solomonzee grotere risico's en wierpen in kritieke situaties middelgrote oorlogsschepen in de strijd. Op 20 juli 1942 lichtten in Rabaul de twee lichte kruisers 'Tenryu' en 'Tatsuta', drie torpedobootjagers en drie transportschepen het anker. Op weg naar Nieuw-Guinea schoten geallieerde vliegtuigen een van de transportschepen in brand, maar het zonk niet en ten westen van Buna gingen kolonel Jokojama en zijn voorhoede van 1500 man ongehinderd aan land. Op 18 en 24 augustus volgde eerst

slechts picknicks geweest, vergeleken bij deze slopende, onmenselijke rimboe-oorlog. Terwijl de Japanse vorderingen steeds geringer werden en steeds duurder moesten worden betaald in mensen en materieel, landden versterkingen in de Milnebaai om daarna via Nieuw-Guinea's oostpunt een landingsvloot naar Port Moresby te kunnen dirigeren. Op 24 augustus verlieten de lichte kruisers 'Tenryu' en 'Tatsuta' met drie torpedobootjagers, twee onderzeebootjagers en twee troepentransportschepen, waarop 1900 man commandotroepen, de haven van Rabaul. De acht *Zekes* die de volgende dag het geallieerde vliegveld Gili Gili kwamen verkennen, maakten duidelijk dat de negen Japanse

Boven: deze kaart toont de verschillende plaatsen op Australisch-Nieuw-Guinea waar de Japanners het hevigst verzet boden.

Links: door modder, waterpoelen en jungle rukken de soldaten in Nieuw-Guinea op.

de hoofdmacht, daarna nog een aanvullend konvooi, waardoor de Japanse sterkte in Buna op 11.430 man kwam.

De kolonel verkende de omgeving en besloot langs het Kokodapad naar Port Moresby op te rukken; op de kaart een korte route van 160 km, in werkelijkheid een 'geitepaadje met ezelsbruggetjes' dwars over het Owen Stanleygebergte. Na zeven weken van martelen waren de Japanners, geplaagd door voedselgebrek en ziekte, Port Moresby tot op 50 en het vliegveld van de stad tot op 35 km genaderd. Op hun flanken werden zij ononderbroken aangevallen door Australische troepen onder generaal Blamey, die hier een einde maakten aan de legende dat alleen de Japanners volleerde *jungle-fighters* zijn. Blamey's mannen hadden gevochten in Libye, Griekenland, op Kreta en in Syrië, maar volgens hen waren die vier campagnes

schepen ditmaal dat vliegveld als doel hadden.

De week tevoren was per vliegtuig een Amerikaanse batterij luchtdoelgeschut in Gili Gili gearriveerd, terwijl twee KPM'ers en een Brits schip de 18e Australische infanteriebrigade onder generaal-majoor Clowes hadden aangevoerd. De geallieerde sterkte bedroeg nu 8500 Australiërs en 1300 Amerikanen, gesteund door 34 Australische Kittyhawks; niet ver van hun vliegveld waren twee andere in aanleg: Turnbull Field en Gurney Field.

Het Japanse konvooi stoomde 25 augustus tegen middernacht de Milnebaai binnen, ankerde 15 km ten oosten van het Australische hoofdkwartier in Gili Gili en zette voor zonsopgang 1200 van de 1900 commando's aan land. Maar zodra het licht werd, grepen Vliegende Forten van de basis Cape York in, beschermd door de 34 Kittyhawks. Zij beschadigden één transportschip ernstig en joegen het andere met het marine-escorte de baai uit. Van dat moment af werd de strijd om de Milnebaai een zaak voor de infanterie. Ter vermijding van rimboegevechten wachtte generaal Clowes de aanval bij Turnbull Field af. Die kwam en werd

bloedig afgeslagen. De Australiërs vochten met een verbittering als nooit tevoren, nadat zij een aantal van hun makkers aan bommen hadden gevonden. De lijken vertoonden vele bajonetsteken en er hingen plakkaats naast: 'Het kostte hun veel tijd dood te gaan.' De Japanners poogden over zee versterkingen aan te voeren, maar tijdens een korte rustpauze op het eiland Goodenough werden alle landingsschepen door Amerikaanse vliegers vernietigd. Nog gaven de Japanners het niet op en het lukte hun 775 man versterking onder kapitein Jano te ontschepen. In de nacht van 30 op 31 augustus lanceerden alle indringers een nieuwe aanval op Turnbull Field, die hun 160 doden kostte. Twee dagen

'Jajoi' naar de zeebodem, 800 Australiërs landden op het eiland en tenslotte werden de overlevende Japanners 's nachts per duikboot geëvacueerd.

Kort nadat de strijd om de Milnebaai was beslist, werden ook op het Kokodapad de bordjes verhangen. De Japanners werden op Buna teruggeworpen. Duizenden van hen kwamen om, hun commandant, generaal Horii, verdronk. De bedreiging van Port Moresby over land én over zee was ten einde. Restte nog de schoonmaak van Buna, die de geallieerden hard zou tegenvallen. Buna was iets minder onbeduidend dan de naburige dorpen Gona en Sanananda, waar

de Japanners zich eveneens hadden genesteld. Het bezat weliswaar geen haven doordat de riffen er 40 km de Solomonzee in staken, maar wel een start- en landingsbaan van 1350 m. Binnen het bereik van die airstrip lagen de Milnebaai, Port Moresby en het Japanse bastion Rabaul. In de drie dorpen beschikte kolonel Jokojama over infanterie, veldgeschut en batterijen luchtdoelkanonnen, versterkt met twee eenheden mariniers onder kapitein Jasuda: in totaal 1800 militairen en 400 arbeiders. Het wegennet was allerprimitiefst en bestond uit wat smalle paden, die tussen moerassen en krekens en door mangrovewouden voerden. Wie zich buiten die paden waagde, werd door het

Boven: MacArthur, opperbevelhebber van de US-strijdkrachten in de Zuidwest Pacific.

Rechts: gesneuvelde Amerikanen bij Buna.

later seinde Jano naar Rabaul: 'Toestand bijzonder wanhopig. Iedereen vastbesloten tot het laatst dapper te vechten.' Op 4 september werd de evacuatie gelast, die in twee nachten werd voltooid. Van hun 2000 man hadden de Japanners er 700 verloren. De torpedo-bootjager 'Jajoi' werd naar Goodenough gestuurd om de 353 Japanners te redden die na het verlies van hun zeven landingsboten noodgedwongen dat eiland hadden bezet. Amerikaanse bommenwerpers joegen de

tropenwoud verzwolgen. Dat vereenvoudigde het Japanse verdedigingsstelsel ten zeerste. Het kon zich beperken tot het op de paden aanleggen van bunkers, die werden opgebouwd uit stukken kokospalm en met zand gevulde olievaten en spoedig waren gecamoufleerd door tropisch struikgewas. Nadat Amerikaanse bommenwerpers op 1 oktober 1942 de airstrip bij Buna hadden uitgeschakeld, zette de geallieerde infanterie op 19 november de aanval in, de Amerikanen bij Buna, de Australiërs bij Gona. Zij hadden weinig succes. Op 30 november gaf MacArthur, die zijn hoofdkwartier in Port Moresby had gevestigd, generaal Eichberger bevel 'Buna te veroveren of niet levend

transporten door. De 'Japara' en de 'Karsik' losten broodnodige tanks: Australische korvetten zetten op 12 en 13 december drie Australische bataljons aan land. Enkele dagen later arriveerden vier Amerikaanse torpedomotorboten (PT's), die in de smalle baai van Tufi een door de natuur gecamoufleerde basis vonden. Elke nacht gingen twee of meer PT's op jacht. In de kerstnacht vernietigden de 'PT-114' en de 'PT-121' twee landingsboten vol Japanse soldaten die als versterking op weg waren naar Buna. Bijna op dezelfde plaats en in dezelfde nacht ontdekte de 'PT-122' de boven water varende Japanse onderzeeboot 'I-22'. De Amerikanen lanceerde van 800 m afstand twee torpedo's,

ineenschrompelen. De Japanners bouwden in China, Malakka en op de Filipijnen honderden houten landingsboten met dieselmotoren, maar voor zover die in Nieuw-Guinea aankwamen, konden ze de krijgskans niet doen keren. Een Japanse soldaat schreef in zijn dagboek: 'Zodra het dag wordt, begint de vijand overal te schieten. Het enige dat ik kan doen is tranen van wrok huilen. Wij wachten nu alleen nog maar op de dood. Zelfs het onoverwinnelijke Keizerlijke Leger weet zich geen raad.'

Na Gona viel op 2 januari 1943 Buna. In de nacht van 17 op 18 januari onderschepte de 'PT-120' drie boten met vluchtende Japanse officieren. Twee boten zonken, de derde vloog

U.S. Army

terug te komen'. Door persoonlijke moed en een efficiënte reorganisatie verhoogde Eichberger het moreel van de troepen. Omdat grote oorlogsbodems en koopvaarders slechts in uiterste noodzaak ten noorden van Nieuw-Guinea mochten komen, vormde men uit KPM'ers kleine coasters met Australiërs en vaartuigen met Papoeabemanningen een 'lilliputmarine'. 's Nachts trachtten de schepen tussen de riffen door te 'zeilen', overdag probeerden ze de Japanse luchtmacht te ontlopen. Japanse motortorpedoboten vergrootten het gevaar. Generaal Harding en zijn stafofficieren moesten naar de kust zwemmen, toen hun logger onder hun voeten werd weggebombardeerd. Toch kwamen de

Boven: liggend op hun brancard, wachtten gewonde Amerikaanse en Australische soldaten om naar elders geëvacueerd te worden. Inboorlingen fungeerden vaak als dragers.

waarvan er één doel trof. Toen de onderzeeboot niet snel genoeg zonk, liet de 'PT-122' 'nog twee vissen vliegen'. De 'I-22' brak in tweeën en verdween in de golven.

Gedurende de gehele maand december woedde de strijd te land. Beide partijen leden zware verliezen, het meest door ziekten en vooral door afschuwelijke huidaandoeningen en zweren. Een geallieerde eenheid zag haar sterkte in zes weken van 1200 tot 165 man

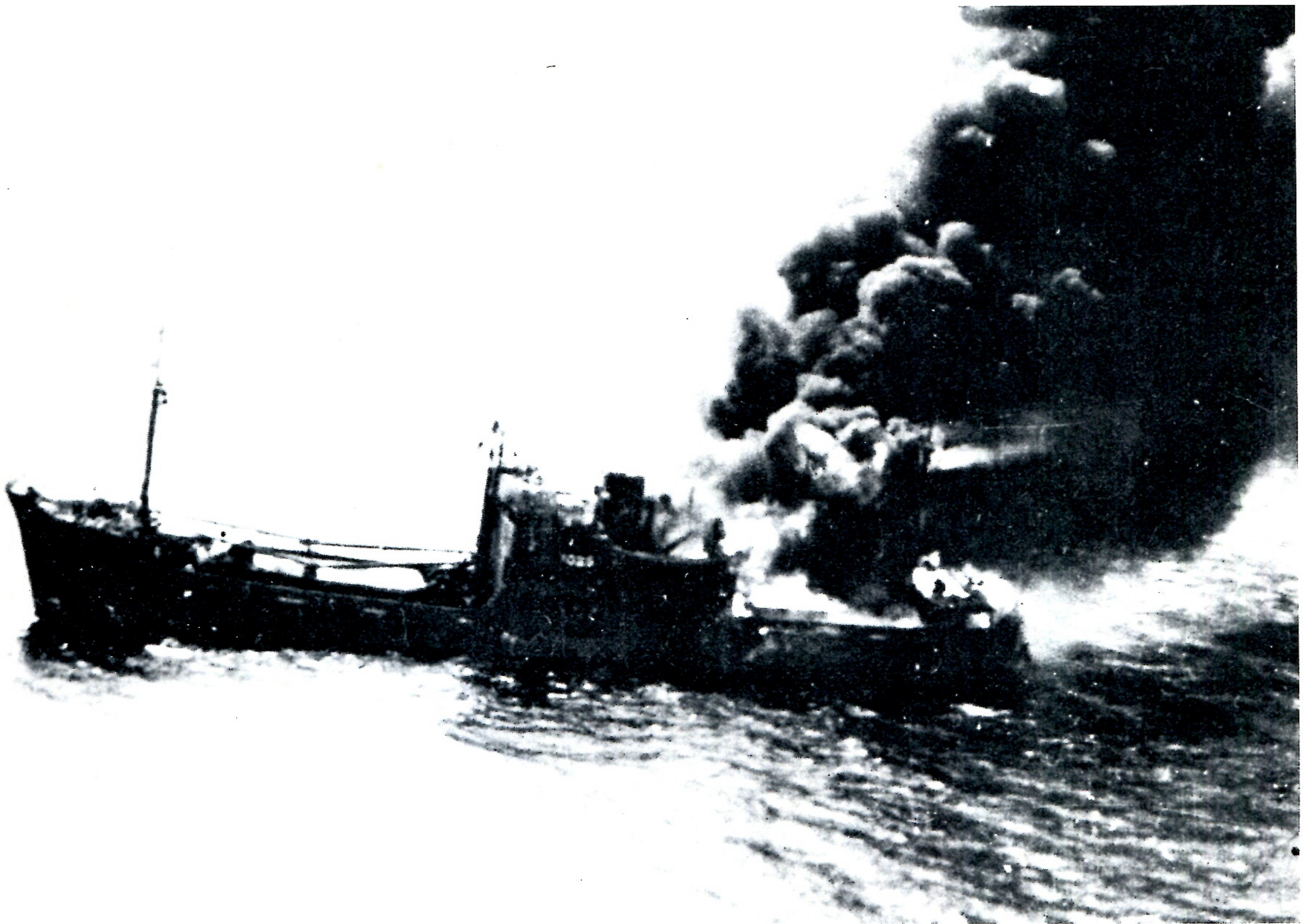
in brand. De volgende dag capituleerde Sanananda. Hoe meedogenloos de strijd was geweest, toonden de verliescijfers. De Amerikanen betreurden 800 doden en 2100 gewonden, de Australiërs 2200 doden en 3500 gewonden. Dat de strijd zo langdurig en daardoor zo bloedig was, vloeide voort uit het feit dat de geallieerde land- en luchtmacht te zwak gesteund werden (konden worden) door de zeemacht.

Al kwam het succes dan traag, het kwam: de Japanse dreiging voor Australië was opgeheven en de onmisbare aanvoerlijnen van de Verenigde Staten naar Australië waren niet afgesneden. MacArthur kon zijn hoofdkwartier naar het noorden gaan verleggen.

DE SLAG IN DE BISMARCKZEE

KONVOOI NAAR DE AFGROND

JOEP BÜTTINGHAUSEN

Associated Press

De hardnekkige verdediging van Wau op Australisch-Nieuw-Guinea zou veel verder strekkende gevolgen krijgen dan men aan geallieerde zijde kon bevroeden. De Japanners beschouwden deze plaats als een ernstige bedreiging voor de Huon Golf. Bovendien hoopten zij via Wau over land Port Moresby te kunnen veroveren. Eind januari 1943 ondernamen eenheden onder bevel van generaal-majoor Okabe vanuit het 50 km verderop gelegen Salamaua dan ook tal van verwoede aanvallen op de luchtmachtbasis van het bergstadje, dat voor de oorlog een snelle opbloei had beleefd dank zij belangrijke goudvondsten. Maar hoewel het garnizoen geïsoleerd was en slechts vanuit de lucht

bevoorraad kon worden, hielden de Australiërs stand. De Japanners, die beseften dat hun troepen op Nieuw-Guinea te gering in aantal en bovendien slecht uitgerust waren, besloten daarop hun troepenmacht in dat gebied aanzienlijk te versterken. De generaals Imamura en Adachi en de admiraals Kusaka en Mikawa ontwierpen een plan om 6900 man van het 18e leger naar Lae over te brengen, waar tot dan toe slechts een garnizoen van 3500 man was gelegerd. Daar de bezetting van Wewak en Madang te zwak was om er manschappen aan te onttrekken, besloten de Japanse commandanten een deel van de 51e divisie vanuit Rabaul in konvooi over zee naar Lae te zenden. Had men de

troepen naar Madang kunnen overbrengen om de daar ontscheepte eenheden vervolgens over land naar Lae te laten oprukken, dan had dit transport nauwelijks risico's met zich meegebracht. Het konvooi zou dan namelijk buiten het bereik van geallieerde jagers en middelzware bommenwerpers zijn gebleven. De inzet van zware bommenwerpers tegen schepen was tot dan toe nogal ondoeltreffend gebleken, zodat ze als vrij ongevaarlijk werden beschouwd. Maar er was in het binnenland noch langs de kust een weg van Madang naar Lae die geschikt was voor troepenvervoer op grote schaal. De Japanse strijdmacht moest dus wel over zee rechtstreeks naar Lae worden gebracht, wat het

konvooi binnen het bereik van de geallieerde vliegtuigen zou brengen. De Japanners meenden het risico echter sterk te kunnen beperken door een luchtscherm in te zetten van bijna tweehonderd jagers uit onder andere Rabaul, Wewak, Madang en Kaap Gloucester, terwijl zij verder hoopten voordeel uit het wolkendek te kunnen trekken. Met deze tactiek was er voor hen alle kans op succes. In januari waren van een konvooi van zeven schepen er slechts twee bij luchtaanvallen tot zinken gebracht, terwijl vijf erin waren geslaagd de haven van Lae binnen te lopen. En op 19 februari had een Japans transport van drie schepen Wewak kunnen bereiken zonder enige schade op te lopen. Admiraal Mikawa meende daarom dat van een goed georganiseerd konvooi hoogstens de helft tot zinken zou kunnen worden gebracht.

In de laatste week van februari begonnen de Japanners schepen bijeen te brengen in Simpson Harbor bij Rabaul. Tenslotte lagen er zestien schepen in de haven — acht troepentransportschepen en acht torpedobootjagers. De transportschepen kregen 5954 man aan boord, terwijl 958 anderen zich inscheepten aan boord van de torpedobootjagers. De commandant van het escorte, schout-bij-nacht Masatomi Kimura, stelde het vertrek op 28 februari middernacht. Behalve troepen hadden de transportschepen ook belangrijke voorraden brandstof, munitie en voedsel aan boord. De gehele operatie was bijzonder goed voorbereid. Elke militaire eenheid met het daarbij behorende materieel was zodanig over de schepen verdeeld, dat zelfs als de helft van de transportschepen verloren ging, de rest van de eenheid toch nog volkomen gevechtswaardig zou zijn. Ofschoon het konvooi precies volgens schema en onder bescherming van een toenemend wolkendek uitvoer, waren de Japanse plannen toch niet onopgemerkt gebleven. Eind februari hadden geallieerde verkenningsvliegtuigen scheepsbewegingen rond New Britain gerapporteerd, hoewel die op zichzelf niets van doen hadden met de Japanse poging het garnizoen van Lae te versterken. Maar op grond van deze rapporten gingen de

van tweehonderd jagers van leger en marine voor het geval door sterk opklarend weer het konvooi door de vijand waargenomen zou worden. Behalve sterke luchtstrijdkrachten hielden de geallieerden voor de Japanners nog een andere verrassing in petto. Op instructie van generaal Kenney had majoor Paul I. ('Pappy') Gunn letterlijk alles uit de neuskoepels van de B-25 bommenwerpers gehaald, de bommenrichter inclusief, en daarvoor in de plaats acht vooruitvurende machinegeweren laten monteren. De bommenwerpers konden aldus bij een aanval het dek van een schip en de manschappen bij het afweergeschut hevig onder vuur nemen. Verder hadden de B-25's bommen van 225 kg aan

boord waarin een tijdmechanisme zat dat ze pas vijf seconden na het neerkomen liet exploderen. Dit stelde de vliegtuigen in staat uiterst laag in te vliegen en de bommen met grote precisie af te werpen zonder zelf gevaar te lopen. De nieuwe aanvalstechniek, die *skip-bombing* werd genoemd, was al een paar maal bij wijze van training boven land beproefd.

Dit was de stand van zaken, toen de Japanners in de nacht van 28 februari op 1 maart 1943 onder dekking van regen, mist en stormwind uitvoeren en in westelijke richting door de Bismarckzee koersten. Het konvooi, dat zeven knopen liep, zag echter om vier uur 's middags de hoop op een onopgemerkte

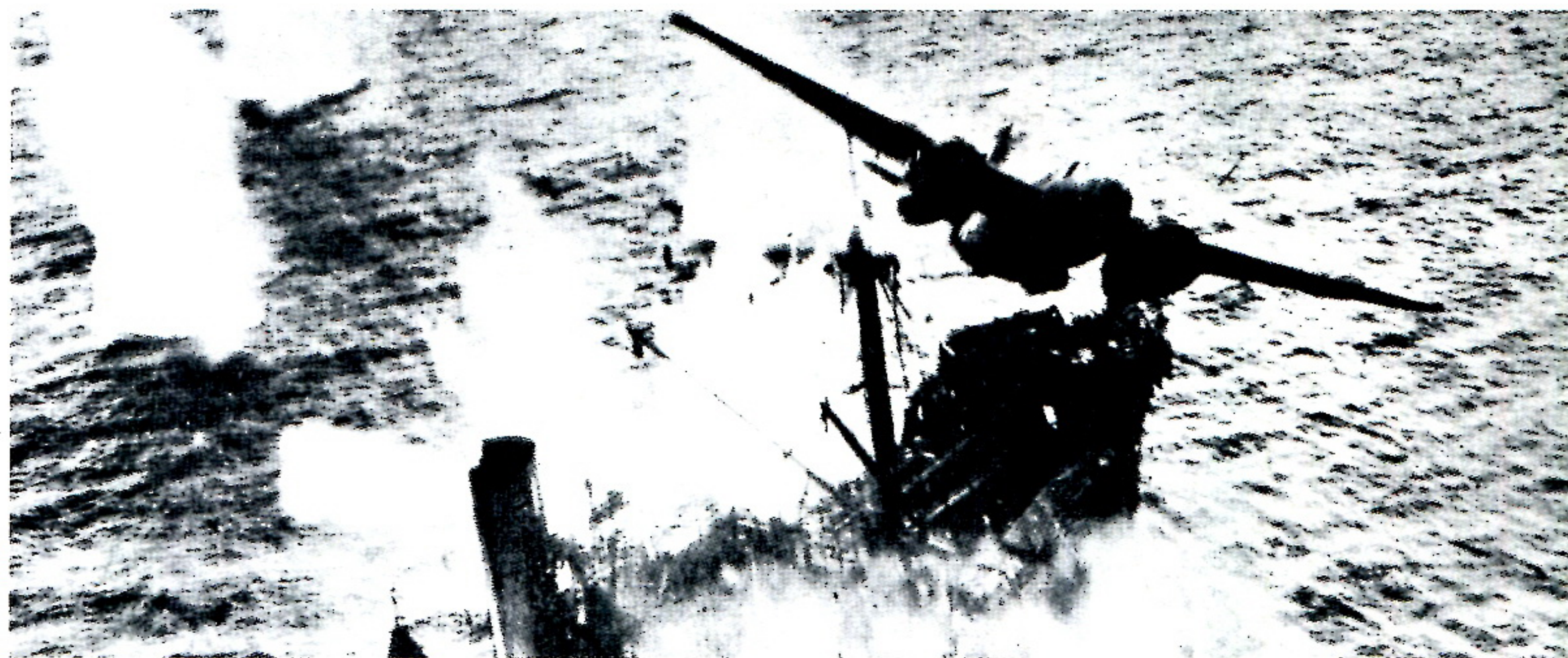

Links: een van de schepen van het Japanse konvooi dat in de Bismarckzee door geallieerde eenheden werd aangevallen. De bommenwerper heeft een voltreffer geplaatst vlak achter de brug en het schip is tot de ondergang gedoemd.

Boven: in de nacht van 28 februari 1943 vertrok van Rabaul een Japans konvooi met aan boord ongeveer 7000 man. Het werd echter in de Bismarckzee opgewacht door geallieerde luchtmachteenheden en enkele dagen bestookt met bommen en torpedo's.

Onder: een A-20, plaatst een voltreffer op een van de Japanse troepenschepen in de Bismarckzee. Door de nieuwe tactiek van deze omgebouwde toestellen raakten de Japanse gezagvoerders zo van streek, dat hun schepen een makkelijke prooi vormden.

geallieerden meer verkenningsvluchten uitvoeren en werden luchtmachteenheden in staat van alarm gebracht. Op 25 februari kwamen luitenant-generaal George C. Kenney en zijn staf tot de conclusie dat de Japanners waarschijnlijk zouden trachten troepen aan land te zetten bij Lae of Madang. De geallieerden waren trouwens niet alleen scherp op hun hoede, maar zij waren ook goed voorbereid op een eventuele strijd. Tegen eind februari hielden zij in Papua op Australisch-Nieuw-Guinea liefst 207 bommenwerpers en 129 jagers in gereedheid. Dit aantal lag ver boven de schattingen van Mikawa. Deze meende dan ook genoeg te hebben aan de eerder genoemde 'paraplu'

overtocht verloren gaan, toen een patrouillerende B-24 door het wolkendek dook en de Japanse schepen in zicht kreeg. Tot half tien 's avonds bleef men het konvooi waarnemen, daarna ging het contact verloren. Op 2 maart, 's ochtends om kwart over acht, kreeg een andere B-24 het transport op dertig mijl ten noorden van Kaap Gloucester opnieuw in zicht. De schepen, stonden op het punt Straat Dampier binnen te varen. Prompt stegen twaalf B-17's en zeventien andere zware bommenwerpers van Port Moresby op. Twee uur later kwamen zij boven het konvooi en vielen aan op een hoogte van 1500 m. Tegen het middaguur hadden zij het bijna 5500 ton metende transportschip 'Kyokusei Maru' tot zinken gebracht en twee andere transportschepen ernstig beschadigd. Mikawa had op grond hiervan Kimura opdracht moeten geven naar veiliger wateren te koersen. Hij zweeg echter als het graf, met als gevolg dat het konvooi zijn vernietiging tegemoet voer. Kimura zelf bracht slechts één kleine wijziging in het schema aan. Hij liet twee torpedobootjagers die circa 950 overlevenden van de 'Kyokusei Maru' hadden opgepikt, op volle kracht naar Lae varen. Beide oorlogsbodems wisten na het vallen van de avond de geredde manschappen in de haven van Lae af te zetten en haastten zich daarop terug naar het konvooi, waarbij ze zich in de ochtend van 3 maart weer aansloten.

Het konvooi, dat via Straat Vitiaz de Solomonzee was binnengevaren, werd voortdurend in het oog gehouden door een Australische 'Catalina'-vliegboot. Op deze dag, 3 maart, pleegt men in Japan het zogeheten Meisjes- of Poppenfeest te vieren. Kleine meisjes kleden dan hun poppen zo mooi mogelijk aan en tonen die aan vriendinnetjes en burens. Om de mannen aan boord van de schepen een vleugje herinnering aan het vaderland te geven deelde men op de konvoischepen snoepgoed uit. Voor de Japanners was er echter weinig reden tot feestvreugde, want het konvooi voer bij zeer helder daglicht de Huon Golf binnen, waar de schepen binnen het bereik van middelzware bommenwerpers kwamen. De geallieerde luchtmachtenheden in het gebied, die de aanval zorgvuldig hadden voorbereid, formeerden zich tegen 09.30 uur boven Kaap Ward Hunt en verschenen een half uur later boven hun prooi. De Japanners, die in losse formatie onder een tropische zon voeren, vormden een kristalhelder doel. Zij hadden slechts luchtdekking van een stuk of veertig jagers, die echter veel te hoog rondcirkelden om enig gevaar op te leveren voor de *skip-bommenwerpers*. Even na tien uur werd de grote aanval op het konvooi ingezet, een aanval die tot het vallen van de duisternis zou voortduren. Eerst kwamen de Vliegende Forten, die voor hun doen vrij laag vlogen. Ze werden onmiddellijk gevolgd door A-20's en B-25's, die voor *skipbombing* waren uitgerust en zo laag kwamen invliegen, dat de schroefwind het zeewater opzweepte. Ze werden gedekt door zestien P-38's en gesteund door dertien Australische Beaufighters, die vrijwel op dekhoogte de schepen van voor- tot achtersteven onder vuur namen. De geroutineerde Japanse gezagvoerders trokken zich op de grond van eerdere ervaringen weinig

aan van de B-17's. Tegenover de nieuwe aanvalstactiek van de B-25's en de A-20's wisten zij echter niets anders te doen dan telkens zo van koers te veranderen, dat boeg of achtersteven van hun schepen recht op de aanvallende toestellen kwam te liggen. Dit nu was precies wat de vliegers wilden. Twee aan twee kwamen de B-25's op hun doelen aanvliegen, waarbij zij met hun zestien machinegeweren in de neuskoepels de scheepsdekken van voor tot achter onder een dodelijke hagel van kogels zetten. De ongelukkige Japanners konden hiertegenover alleen de boegkanons of de jaagstukken op het achterschip stellen, voor zover althans de bedieningsmanschappen niet reeds door het machinegeweervuur waren gedood. Na het inferno van kogels vlogen de *skip-bombers* op masthoogte over en lieten hun tijdbommen vallen. Van de zevenendertig bommen die bij de eerste aanvalsgolf werden afgeworpen, troffen er acht-entwintig doel. Aan boord van alle transportschepen woedden spoedig felle branden. De schepen slingerden heen en weer, raakten uit koers en werden daardoor een nog gemakkelijker prooi voor de volgende golf van aanvallers. Hoog boven dit geweld speelden zich verbitterde luchtgevechten af tussen de 'Zekes' en de P-38's en P-40's, tot de Japanners zich wegens brandstofgebrek moesten terugtrekken. De gehele middag ging de slachting door. Tegen het vallen van de avond was het Japanse konvooi volledig uiteengeslagen. De meeste schepen lagen stil, vele bevonden zich in zinkende toestand. De zee was bedekt met reddingsvlotten, rubberboten en zwemmende Japanners. Vier nog vrijwel onbeschadigde torpedobootjagers namen zoveel mogelijk drenkelingen aan boord en vluchtten vervolgens in noordelijke richting. Over de *skip-bommenwerpers* schreef een van de overlevenden in zijn dagboek: 'De Boeing (B-25) is verschrikkelijk. De nederlaag van Guadalcanal wordt door ons herhaald! Hoogst betreurenswaardig!' En een hooggeplaatste officier, Masatake Okumiya, meldde later over de slag: 'Dringend benodigde voorraden bedekten de zee en ongeveer drieduizend lijken dreeven in het met olie en bloed vermengde water... Onze verliezen in deze ene slag waren fantastisch hoog. Zelfs gedurende alle verbeterde gevechten op Guadalcanal kregen wij niet een dergelijke vergelijkbare klap'.

Voor de Japanners bracht zelfs het vallen van de duisternis nauwelijks enig soelaas. Voor hen doemde nieuwe ellende op in de vorm van torpedomotorboten die twee dagen lang ongeduldig in Tufi en Buna hadden liggen wachten tot het konvooi binnen hun bereik zou komen. In de late namiddag voeren tien van deze boten uit. Twee ervan liepen op rondrijvende wrakstukken en moesten naar hun basis terugkeren. De overige zetten hun missie voort, hoewel die heel wat risico's met zich meebracht. De PT's met hun dunne houten romp waren namelijk in het geheel niet opgewassen tegen de nog intact gebleven Japanse torpedobootjagers met hun stalen bepantsering, sterkere bewapening en grotere snelheid. Bovendien lieten de PT's een duidelijk zichtbaar schuimspoor na zodra zij meer dan twaalf knopen liepen. Buiten de rede van Lae ontdekten de PT's, die zelf onontdekt

bleven, de brandende en verlaten 'Oigawa Maru', die met zijn bijna 6500 ton het op één na grootste transportschip van het konvooi was. Met twee torpedo's werd het schip tot zinken gebracht. Tegen het aanbreken van de dag zetten de geallieerde vliegtuigen opnieuw de aanval in. 's Ochtends werd een al zwaar beschadigde torpedobootjager in de grond geboord, terwijl *skip-bommenwerpers* in de middag een tweede torpedobootjager naar de bodem van de zee joegen. Intussen gingen vliegtuigen en PT's ononderbroken door met het genadeloos afmaken van overlevenden, die op vlotten, wrakstukken en in boten ronddobberden. Zo brachten twee PT's met dieptebommen drie grote landingsvaartuigen met honderd Japanners tot zinken, vlak nadat een onderzeeboot tevergeefs had gepoogd hen aan boord te nemen. Dit zonder meer wrede en met het oorlogsrecht strijdige optreden werd militair noodzakelijk geacht, omdat was gebleken dat Japanners zich hoogst zelden overgaven en men niet het risico wilde lopen dat zij varende of zwemmend de kust bij Lae zouden bereiken. Toch slaagden onderzeeboten en torpedobootjagers er nog in 2734 man te redden, terwijl enige honderden Japanners zwemmend de kust wisten te bereiken. Maar meer dan drieduizend man werden gedood of vermist. Op Nips in Papua maakten nog weken later inboorlingen ijverig jacht op Japanners die zich in de rimboe hadden teruggetrokken. Een groepje overlevenden wist zelfs het 700 mijl verder gelegen Guadalcanal te bereiken en werd daar gedood door een Amerikaanse patrouille. Toen tenslotte een betrouwbare balans kon worden opgemaakt, bleek dat de Japanners bij de slag in de Bismarckzee alle acht transportschepen, vier torpedobootjagers, tegen de dertig jachtvliegtuigen en ruim drieduizend man hadden verloren. Hier-teenover stond aan geallieerde zijde het verlies van slechts twee Amerikaanse bommenwerpers en drie jagers. In Tokyo, waar men bovendien nog bericht kreeg dat in de eerste acht dagen van maart elders nog vier vrachtschepen en een tanker door Amerikaanse onderzeeboten tot zinken waren gebracht, werd al gauw besloten voortaan geen konvooien meer naar Papau te zenden. Alle noodzakelijke versterkingen voor Lae en Salamaua dienden in de toekomst per schuit, kustvaarder of 's nachts per onderzeeboot te worden aangevoerd. Door de Japanse nederlaag werd bovendien het geplande offensief tegen Wau in de kiem gesmoord, terwijl de Japanners die al op Nieuw-Guinea waren, voortaan de buikriem moesten aantrekken. Niettemin zag men op MacArthurs hoofdkwartier duidelijk in dat deze vrijwel alleen met vliegtuigen behaalde overwinning niet voor herhaling vatbaar was. Ten eerste was het verrassingselement van het *skip-bombing* verdwenen, ten tweede zouden de Japanners niet opnieuw zulke grove fouten maken en ten derde was niet te verwachten dat de weersomstandigheden snel weer zo gunstig zouden zijn. Hadden er, behalve een forse dosis geluk, nog twee of drie van de vele gelukkige voorwaarden ontbroken, dan zou Kimura's konvooi misschien wel forse schade hebben opgelopen, maar nimmer zijn vernietigd.